บทที่ ๔
มิติทางวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอำเภอขุขันธ์

หลักฐานทางโบราณคดีที่เก่าที่สุดที่พบในพื้นที่ คือ ปราสาทตาเล็ง ซึ่งเป็นศาสนสถานในอิทธิพลขอม มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ หลักฐานดังกล่าวสัมพันธ์กับการขยายอิทธิพลขอมมายังบริเวณเทือกเขาพนมดงรักในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ การพบหลักฐานดังกล่าวเชื่อมโยงให้เห็นว่าช่วงดังกล่าวบริเวณรอบปราสาทเล็งน่าจะผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่โดยรอบ อย่างไรก็ดีหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ หลักฐานที่สัมพันธ์กับอิทธิพลขอมในบริเวณอีสานและพื้นที่ศึกษาได้ขาดหายไป จนกระทั่งราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ปรากฏการตั้งถิ่นฐานของผู้คนอีกครั้งภายใต้ความสัมพันธ์กับอิทธิพลสยาม และในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ราวปี พ.ศ.๒๔๓๗ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ สยามได้รวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง พื้นที่ศึกษาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสยามอย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ ปัจจุบันผู้คนในพื้นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ดังนั้นผู้คนในพื้นที่จึงจัดเป็นคนไทยเชื้อสายเขมร หรือกลุ่มทวิลักษณ์ไทยเขมร

๑. การแพร่กระจายวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอำเภอขุขันธ์

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทยส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในบริเวณภาคอีสาน ได้แก่ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และนครราชสีมา และกระจายอยู่ในบางส่วนของภาคตะวันออกซึ่งเป็นดินแดนที่มีอาณาเขตต่อเนื่องกับภาคอีสาน ซึ่งได้แก่ ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา และจันทบุรี เป็นต้น (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, ม.ป.ป, หน้า ๓๕) พื้นที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์เขมรอาศัยอยู่หนาแน่นจนก่อเกิดวัฒนธรรมเฉพาะคือในบริเวณ ๓ จังหวัดในเขตอีสานใต้ ได้แก่ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ซึ่งขอมขยายอิทธิพลมายังพื้นที่อย่างเข้มข้นที่สุดในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ดังปรากฏหลักผ่านปราสาทหินและศิลาจารึกภายใต้อิทธิพลขอมจำนวนมาก ทั้งนี้โดยปราสาทพระวิหาร เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่สำคัญ และปรากฏว่าปราสาทดังกล่าวจารึกที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลาน คือ ศิลาจารึกปราสาทพระวิหาร ๑ นับเป็นหลักฐานที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานที่เก่าที่สุดในเขตวัฒนธรรมขอมในประเทศไทย ทั้งนี้จารึกหลักดังกล่าวมีข้อความกล่าวถึงวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานว่า “...ล ต ปี วฺระ ลิขิต ปี ทุกฺ ต วฺระ ริกฺ ต ปี ทุก นา กมฺรเตงฺชคตฺ ศฺรีศิขรีศฺวร นุ กมฺรเตงฺ ชคตฺศฺรีวฺฤทฺเธ...” ความดังกล่าวหมายถึง“เขียนคัมภีร์ประวัติไว้บนใบลาน แล้วเก็บรักษาไว้ที่กัมรเตงชคตศรีศิขรีศวร และกัมรเตงชคตศรพฤทเธ” และความจากศิลาจารึกหลักดังกล่าวโดยรวมกล่าวว่า

พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ พระราชทานพร ทรัพย์ และเมืองวิเภทะ แก่ศรีสุกรรมากำเสตงงิ เนื่องจากศรีสุกรรมากำเสตงงินี้มีความดีความชอบหลายประการ ได้แก่ สร้างรั้วให้เทวสถาน เฝ้าบัญชีในเทวสถาน อีกทั้งยังมีเครือญาติที่ทำหน้าที่รักษาประวัติกัมพุพงศ์และประวัติของพระเจ้าแผ่นดินองค์อื่น ๆ แล้วเขียนคัมภีร์ประวัติศาสตร์ไว้บนใบลาน และเก็บไว้ในเทวสถาน จากนั้นพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ทรงมีพระบัญชาให้ ศรีสุกรรมากำเสตงงิจารศิลาจารึกไว้ที่เทวสถาน และจารไว้ที่เมืองวิเภทะ แล้วพระองค์ยังทรงพระราชทานเปลี่ยนชื่อเมืองวิเภทะให้ใหม่ว่ากุรุเกษตร (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๗)

นอกจากนี้ยังพบว่าบริเวณปราสาทพระวิหารยังพบห้องสมุดหรือบรรณาลัยซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกและตะวันตกของอาคาร“ตปัสวีนทราศรม” ห้องสมุดดังกล่าวน่าจะสร้างขึ้นเพื่อเก็บคัมภีร์ใบลาน (ศานติ ภักดีคำ, ๒๕๕๔, หน้า ๘๗)

อย่างไรก็ดีเราไม่สามารถยืนยันได้ว่าการปรากฏหลักฐานที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานในช่วงเวลาดังกล่าว วัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานจะแพร่กระจายไปยังเขตวัฒนธรรมขอมในบริเวณใกล้เคียงกันด้วยหรือไม่ แต่ในเบื้องต้นเมืองที่มีความใกล้ชิดน่าจะได้รับอิทธิพลด้วยโดยเฉพาะเมืองที่ถูกกล่าวถึงในศิลาจารึกหลักเดียวกัน คือ เมืองสดุกอำพิลและเมืองวิเภทะหรือเมืองกุรุเกษตร ซึ่งเมืองสดุกอำปิลปัจจุบันคือพื้นที่ในเขตอำเภออุทุมพรจังหวัดศรีสะเกษ และเมืองวิเภทะหรือกุรุเกษตรนักวิชาการไม่สามารถยืนยันได้ว่าหมายถึงดินแดนส่วนใด นักวิชาการสันนิษฐานว่าวิเภทะน่าจะเป็นเมืองในเขตชุมชนโบราณแห่งใดแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาพนมดงรัก อาจหมายถึงตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษณ์ และอำเภอใกล้เคียง หรือรวมถึงชุมชนอื่นที่อยู่ห่างไกลออกไปที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของปราสาทเขาพระวิหารอันเป็นศูนย์กลางทางการเมือง ในบริเวณที่ราบลุ่มลำน้ำมูล-ชี ตอนล่าง โดยเฉพาะชุมชนบริเวณแถบเมืองสดุกอำพิลอันเป็นที่ตั้งของปราสาทสระกำแพงใหญ่ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๑)

ศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม (๒๕๕๑) กล่าวถึงลักษณะการหันหน้าของปราสาทซึ่งได้หันสู่ที่ราบสูงโคราชของประเทศไทย ลักษณะแผนผังและสภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้ทำให้ตีความได้ว่าปราสาทแห่งนี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นศาสนสถานที่สำคัญของบ้านเมืองในภูมิภาคนี้ด้วยไม่ใช่เพื่อกัมพูชาอย่างเดียว เพราะคนกัมพูชาหากจะมากราบไหว้หรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนานั้น ถ้าไม่พากันมายังที่ราบสูงก่อนก็จะต้องปีนป่ายขึ้นมาในช่องทางเรียกว่า “บันไดหัก” ที่สูงชันและลำบาก

ปัจจุบันเมืองสองแห่งดังกล่าวอยู่ภายใต้ปกครองของจังหวัดศรีสะเกษ เมืองสดุกอำพิลปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่อำเภออุทุมพรพิสัย พื้นที่ดังกล่าวพบปราสาทสระกำแพงใหญ่ซึ่งเป็น

ปราสาทหินขนาดใหญ่ที่สุดในเขตจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งจากภาพถ่ายทางอากาศแสดงให้เห็นเด่นชัดว่าบริเวณที่ตั้งมีสภาพเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ซึ่งบริเวณปราสาทนี้ไม่มีอะไรเก่าแก่ไปจนถึงสมัยทวารวดี เพียงแต่ในสมัยปลายทวารวดีอาจมีกลุ่มคนที่อยู่บริเวณลุ่มน้ำมูล-ชี เคลื่อนย้ายมาตั้งหลักแหล่งชุมชน แล้วก็มีการขุดคูน้ำล้อมรอบตามแบบเดิม ต่อมาเมื่อมีการติดต่อกับขอมเมืองพระนคร แล้วมีความสัมพันธ์กันทางสังคมและเศรษฐกิจและการเมืองขึ้น ก็ได้รับอิทธิพลของขอมเข้ามา ภาพสะท้อนจากปราสาทสระกำแพงใหญ่นับว่ามีความสำคัญในระดับภูมิภาค เพราะสร้างขึ้นในบริเวณเมืองที่มีตำแหน่งที่มีความสำคัญทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองขณะนั้น และต้องเป็นปราสาทที่มีความสัมพันธ์กับกษัตริย์หรือเจ้านายท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับกษัตริย์ที่เมืองพระนคร อย่างไรก็ดีปราสาทหลังดังกล่าวมีการซ่อมเพิ่มเติมหลายครั้งกว่าจะเป็นปราสาทหินขนาดใหญ่แบบปัจจุบันได้ บริเวณใกล้กันยังพบปราสาทหินสระกำแพงน้อย รูปแบบผัง แสดงให้เห็นว่าเป็นรูปแบบปราสาทประเภทอโรคศาลแต่ก็ยังเป็นปัญหาว่าสร้างขึ้นในสมัยใด (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๕๑, หน้า ๔๘- ๕๙) ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว และเมืองวิเภทะคือพื้นที่ในเขตเชิงเขาพนมดงรัก นักวิชาการไม่สามารถยืนยันได้ว่าคือพื้นที่ส่วนใด แต่พื้นที่ที่ได้รับการสันนิษฐานคือพื้นที่ในเขตอำเภอกันทรลักษณ์ซึ่งพบปราสาทโดนตวล เป็นปราสาทหินที่มีอายุร่วมสมัยกับปราสาทพระวิหาร

อย่างไรก็ดีนอกเหนือจากพื้นที่สองแห่งแล้ว พื้นที่อื่นที่มีหลักฐานที่มีอายุร่วมสมัยเดียวกันคงมีความสำคัญไม่น้อย แม้ว่าจะไม่ได้ถูกกล่าวถึงในศิลาจารึกก็ตาม เบื้องต้นพื้นที่ในเขตอำเภอขุขันธ์ปัจจุบัน พื้นที่ดังกล่าวปรากฏปราสาทตาเล็ง ซึ่งเป็นปราสาทหินที่มีอายุร่วมสมัยกับปราสาทพระวิหาร ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ปรากฏกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอาศัยหนาแน่นที่สุดในเขตจังหวัดศรีสะเกษ จากงานวิจัยของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ สำรวจกลุ่มผู้ที่พูดภาษาเขมรในปี ๑๙๙๔ ปรากฏจำนวนผู้พูดภาษาเขมรในเขตอำเภอต่าง ๆ ที่อยู่ในบริเวณเทือกเขาพนมดงรักที่มีหลักฐานสัมพันธ์ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ คือ อำเภอขุขันธ์ ซึ่งมีจำนวนผู้พูดภาษาเขมรจำนวน ๑๑๘,๖๗๖ คน อำเภอกันทรลักษณ์ จำนวน ๖๐,๕๐๑ คน อำเภอขุนหาญ จำนวน ๔๙,๔๖๔ คน อำเภอปรางค์กู่ จำนวน ๑๒,๗๐๕ คน (Pramsrirat, 1994, p 2) บริเวณอำเภอขุขันธ์ที่มีกลุ่มคนพูดภาษาเขมรมากที่สุด คือในเขตลุ่มน้ำห้วยสำราญ มีอาณาเขตครอบคลุมในเขตตำบลหัวเสือ ตำบลใจดี ตำบลดองกำเม็ด ตำบลศรีสะอาด ตำบลปราสาท ตำบลกันทรารมย์

นอกจากนี้แล้วยังพบว่าในเขตอำเภอขุขันธ์ยังเป็นพื้นที่ที่สืบวัฒนธรรมคัมภีร์ใบลานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเขต ๓ ตำบลซึ่งปรากฏคัมภีร์ใบลานมที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมขอมจำนวนมาก และยังพบการผลิตซ้ำ การใช้ย่างต่อเอง โดยเฉพาะในเขต ๓ ตำบล คือ ตำบลศรีสะอาด กันทรารมย์ และปราสาท เป็นต้น

๒. ประเภทของคัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลาน เป็นเอกสารโบราณประเภทที่สร้างจากวัสดุประเภทใบลาน ใช้กรรมวิธีการจารด้วยตัวอักษรโบราณ มีวัตถุประสงค์เพื่อบันทึกความคิด ความรู้ และเรื่องราวต่าง ๆสาเหตุที่เรียกคัมภีร์นั้นสืบเนื่องเอกสารที่พบส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนาจึงมักใช้ชื่อเรียกนำหน้าว่า "คัมภีร์"

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรเรียกคัมภีร์ใบลานว่า สเลิก์ - ริด (**ស្លឹករឹត**) เมื่อจารตัวอักษรลงเรียก "กำปี" (**គម្ពី**) หรือ สตรา (**សត្រា**) หรือเรียกควบกับคำว่าสเลิก์ - ริด (**ស្លឹករឹត**) ว่า"กำปี สเลิก์ – ริด" (**គម្ពីស្លឹករឹត**)หรือ สตรา สเลิก์-ริด (**សត្រាស្លឹករឹត**) จากการศึกษาสามารถจัดจำแนกคัมภีร์ใบลาน ๒ รูปแบบ

๒.๑ จำแนกตามขนาดความยาวของใบลาน สามารถจำแนกได้ ๒ ประเภท คือ

๒.๑.๑ คัมภีร์ใบลานประเภทยาว เป็นคัมภีร์ใบลานที่มีความยาวโดยเฉลี่ยประมาณ ๕๐ - ๖๕กว้างประมาณ ๔ - ๕ เซนติเมตร หนึ่งหน้าลานสามารถจารได้ ๔- ๕ บรรทัด มีสายสนองร้อยแผ่นใบลานให้เป็นผูกเดียวกันในตำแหน่งรูด้านซ้าย ตัวอย่าง เช่น

ภาพที่ ๖ คัมภีร์ใบลานประเภทยาวเรื่อง "ชลอุง ขษัจ" (**នេះសត្រាឆ្លងខ្សែចហោង**)

๒.๑.๒ เอกสารใบลานขนาดสั้น เป็นคัมภีร์ใบลานขนาดที่มีความยาวเฉลี่ยประมาณ ๓๐ – ๔๐ เซนเมตร กว้าง ๔-๕ เซนติเมตร จารหน้าลานละ ๕ บรรทัด มีสายสนองผูกร้อยใบลานในตำแหน่งกึ่งกลาง มักบันทึกเรื่องราวที่หลากหลายทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น ๑. การดูฤกษ์ยาม ๒. คาถาเสกเป่า (ไสยศาสตร์) ๓. การดูลักษณะช้าง ม้า ๔. การเรียกขวัญ นาค แต่งงาน ๕. ยาสมุนไพร ๖.. นิทาน คัมภีร์ประเภทนี้ชาวบ้านทั่วไปสามารถเป็นเจ้าของและครอบครองได้ (มานิตย์ อุปสนฺโต, สัมภาษณ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๔) คัมภีร์ประเภทดังกล่าวพบจำนวนน้อยและมีสภาพไม่สมบูรณ์ ตัวอย่างเช่น

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๗ คัมภีร์ใบลานประเภทสั้น สภาพไม่สมบูรณ์ ไม่ปรากฏชื่อ

๒.๒ จำแนกตามความยาวของเนื้อหา แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ

๒.๒.๑ กำปี (**គំពី**) รูปศัพท์ภาษาเขมรกลางใช้ในปัจจุบัน คือ **គម្ពីរ** พุทธศาสนบัณฑิต (๒๐๐๙) ให้ความหมายคำว่า กำปี (**គម្ពីរ**) ว่า "ศาสตรา" ฉบับธรรมวินัยที่รวบรวมจากคัมภีร์ที่แยกจากผูก" และในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๓๙) ให้ความหมาย"คัมภีร์" ว่า ตำรา เช่น ตำราทางศาสนา โหราศาสตร์ เป็นต้น

ศาสตราจารย์อุไรศรี วรศะริน ได้กล่าวถึง"คัมภีร์" ว่า ในภาษาบาลี - สันสกฤต มีคำใกล้เคียงกัน คือ gambhira (คมภีร แปลว่า ลึกซึ้ง) และในจารึกภาษาเขมรพบคำที่น่าจะมีความหมายว่าตำราหรือหนังสือ เนื่องจากมีลักษณะการสะกดการันต์ใกล้เคียงกับคำว่าคัมภีร์ gambhira ที่หมายถึงตำราในภาษาไทย คือ คำว่า กำวี (kamvi) (อุไรศรี วรศะริน, ๒๕๔๕,หน้า ๒๒๘)

ในพื้นที่ศึกษาปรากฏการใช้คำว่า กำปี (**គំពី**) นำหน้าชื่อคัมภีร์ ใบลานที่มีหลายผูกจบ เช่น

๑. **នេះគំពីព្រះអភិធម្មាគំពីខ្សែហោសេម្ភ ចូរនេះហោង** มีจำนวน ๗ ผูก

๒. **នេះគំពីសម្រួមសិក្ខាបទខ្សែ ចូរនេះហោង** มีจำนวน ๕ ผูก

๓. **នេះគំពីព្រះអភិធម្មាត្រៃត្រង់ខ្សែ១ ចូរនេះហោង** มีจำนวน ๓ ผูก

๔. **នេះគំពីវិបរិនេឆ្នកណ្ឌាធី៧ ចូរនេះហោង** มีจำนวน ๙ ผูก

๒.๒.๒ สตรา (**សត្រា**) รูปศัพท์ภาษาเขมรกลางที่ใช้ในปัจจุบัน คือ **សាស្ត្រ** พุทธศาสนบัณฑิต (๒๐๐๙) ให้ความหมายว่า "ศาสตราเทศน์ ศาสตราลแบลง" ส่วนศาสตราจารย์อุไรศรี วรศะริน (๒๕๔๕) กล่าวถึงศาสตราว่า หมายถึง หนังสือ คัมภีร์ เป็นคำที่ค้นพบในสมัยหลังพระนคร ส่วนคำที่ใช้ในภาษาเขมรปัจจุบัน คือ ศาสตรา หนังสือ คัมภีร์ เป็นคำยืมมาจากภาษาสันสกฤต śastra หมายถึง วิชา ตำรา

ในพื้นที่ศึกษาพบการใช้คำว่าสตรา (**សត្រា**) เป็นคำนำหน้าชื่อของเอกสารใบลานที่มีเนื้อเรื่องจบในผูกเดียว ตัวอย่างคัมภีร์ใบลานที่พบเช่น

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

๑. នេះសង្ក្រាពុទ្ធធំស្បៃហោង

๒. នេះសង្ក្រាឆ្លងច្នើងហោង

๓. នេះសង្ក្រាតកាកហុងហោង

๔. នេះសង្ក្រាចៅកន្ធូតខ្ចីងហោង

๕. នេះសង្ក្រាកូឡ្បើប្ញាស្តាម់ហោង

๖. នេះសង្ក្រាត្រំបច្បាម់ហោង

แต่อย่างไรก็ตามยังพบว่าเอกสารบางเรื่องใช้คำไม่ตรงกับลักษณะที่ปรากฏส่วนใหญ่ กล่าวคือ คัมภีร์ใบลานหลายผูกจบบ้างพบการใช้คำว่าสตรานำหน้าด้วย เช่น

๑. **នេះសង្ក្រាចៅកន្ធូតខ្ចីងហោង** มีจำนวน ๑๑ ผูก

๒. **នេះសង្ក្រាព្រះចន្ទកុមារហោង** มีจำนวน ๖ ผูก

๓. มิติทางวัฒนธรรม

๓.๑ มิติการสร้างคัมภีร์ใบลาน

๓.๑.๑ เครื่องมือและอุปกรณ์

๓.๑.๑.๑ แคกจาร (**ខ្លែកចារ**) คือ เหล็กจารหรือดินสอจาร เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการสร้าง อุปกรณ์ในการสร้างดินสอประกอบด้วยเข็มเย็บผ้า และรากต้นยางหรือกิ่งต้นยาง กรรมวิธีทำนั้นเริ่มต้นด้วยการนำรากต้นยางมาเหลาเป็นแท่งกลมขนาดเหมาะมือ หรือเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ เซนติเมตร ตกแต่งไม้ให้สวยตามความพอใจ หลังจากนั้นนำแท่งดินสอไปแช่น้ำเพื่อให้ไม้อ่อน แล้วนำเข็มเย็บผ้าตอกลงไปในเนื้อไม้เพื่อเป็นไส้ดินสอ ขนาดของเข็มที่ตอกขึ้นอยู่กับช่างจารว่าต้องการเส้นตัวอักษรเล็กหรือใหญ่

วิธีการใช้เหลาเหมือนดินสอธรรมดาทั่วไป คือ เหลาไม้ออกให้เห็นไส้ดินสอที่เป็นเข็มให้ยื่นออกมา หลังจากนั้นนำปลายเข็มไปลับกับหินลับมีดให้แหลมพร้อมใช้ เมื่อไส้ที่เหลาหมดก็เหลาต่อเรื่อย ๆ จนกระทั่งเข็มที่ตอกลงไปหมดลง หลังจากนั้นจึงนำแท่งดินสอซึ่งเป็นไม้ไปแช่น้ำให้อ่อนแล้วนำเข็มเย็บผ้าตอกลงไปใหม่ ส่วนด้ามดินสอสามารถตอกเข็มเพียงด้านเดียวหรือสองด้านก็ได้แล้วแต่ช่างจาร

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๘ เหล็กจารหรือดินสอจารเหลาทั้งสองด้าน

ภาพที่ ๙ ดินสอจารหรือเหล็กจารเหลาด้านเดียว

๓.๑.๑.๒ ใบสำหรับจารคัมภีร์ พบ ๒ ประเภท คือ ใบลานและใบตาล ใบที่นิยมนำมาจารคือใบลาน ในพื้นที่เรียกต้นลานว่า "เดิมกระแชง" เมื่อนำใบลานมาจารเรียกว่า **สมุดไทย** (สเลิก์ - ริด) ใบลานที่นำมาจารส่วนใหญ่จะได้จากการซื้อ ประเทศไทยพบต้นลานพบส่วนใหญ่ในบริเวณจังหวัดปราจีนบุรี สระแก้ว สระบุรี ลพบุรี ขอนแก่น เป็นต้น

ส่วนใบตาล เป็นใบไม้อีกประเภทที่พบว่านำมาจารคัมภีร์ในพื้นที่ มีต้นตาลเป็นต้นไม้ในตระกูลปาล์ม สกุล (Genus) Borassus ในวงศ์ (Family) Palmae เป็นปาล์มที่แข็งแรงมากชนิดหนึ่ง ในสังคมไทยไม่ทราบว่าต้นตาลเข้ามาตั้งแต่เมื่อใด นักวิชาการต่างชาติได้ตั้งข้อสังเกตว่าต้นตาลเป็นพืชที่ติดตามไปกับการเผยแผ่พุทธศาสนา ที่ใดที่ศาสนาพุทธแผ่รุ่มเงาไปถึงก็มักจะมี

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ต้นตาลควบคู่ไปกับปริมณฑลแห่งร่มเงานั้นด้วยเสมอ ในเมืองไทยนั้นน่าจะเข้ามาไม่น้อยกว่าหนึ่งพันปีมาแล้ว เพราะเมื่อสมัยทวารวดีนั้นได้ปรากฏหลักฐานตราประทับดินเผารูปคนมีปีกต้นตาลแสดงให้เห็นว่าผู้คนรู้จักใช้ประโยชน์จากต้นตาลมานานแล้ว ส่วนเส้นทางการเดินทางของต้นตาลนั้นเชื่อว่าเป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในทวีปแอฟริกาทางแผ่นดิน ตาลจะเดินทางจากอินเดีย พม่า และเข้าสู่ไทย แต่ในทางทะเล ตาลจะเข้ามาเมืองไทยพร้อมกับขบวนเรือค้าขายของพ่อค้าอินเดีย ต้นตาลจึงมีชุกชุมในเมืองท่าโบราณชายฝั่งทะเลที่เป็นศูนย์กลางทางการค้า เช่น สทิงพระ เพชรบุรี นครปฐม ชัยนาท ส่วนในภาคเหนือและภาคอีสานของไทย ยิ่งลึกและไกลเข้าไปในแผ่นดินเท่าไหร่ ความหนาแน่นของต้นตาลก็จะลดน้อยลงไปด้วย (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, ๒๕๔๓, หน้า ๑๔๓- ๑๔๔)

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรเรียกต้นตาลว่า “ตนอด” (ត្នោត) ในท้องถิ่นเดิมจะจารคัมภีร์ลงใบตาลด้วย ทั้งนี้โดยจะเตรียมใบตาลมาจารเองภายในชุมชน ซึ่งขั้นตอนในการเตรียมใบลานสำหรับการจารนั้น เมื่อตัดใบตาลมาแล้วจะขูดด้านข้างให้เรียบ นำใบตาลไปตากแดดในตอนกลางวัน ทิ้งไว้ให้โดนน้ำค้างสักพักหนึ่ง แต่อย่าให้นานมากจะทำให้ขึ้นรา จากนั้นนำใบตาลที่ตากแล้วมาวางซ้อนทับกัน นำไม้มาทับด้านบนอีกชั้นหนึ่งทิ้งไว้สี่ห้าวันเพื่อให้ใบไม่งอแล้วตีบรรทัด หลังจากนั้นสามารถนำไปจารคัมภีร์ได้ (สมาน สมร, สัมภาษณ์, ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๓) ครั้นเมื่อใบลานตาลพร้อมในการนำมาจาร จะตีเส้นบรรทัดเพื่อให้จารตัวหนังสือบนใบลานได้ตรงเส้น หลังจากนั้นจะจารใบลานใต้เส้นบรรทัด โดยใบตาลหนึ่งหน้าจะจาร ๔ บรรทัดเท่านั้น จารได้ทั้งหน้าหลัง ตามตำนานเล่าว่าพระพุทธโฆษาจารย์ซึ่งเป็นผู้ไปจำลองคัมภีร์มาจากศรีลังกานั้นได้ไปนั่งจารใบลานที่หน้าทะเลบวนมุข (จตุมุข) ขณะที่จารจะใช้ดินสอจารพร้อมกันทั้งสี่นิ้วในเวลาเดียวกัน ดังนั้นจึงเกิดตัวหนังสือพร้อมกัน ๔ บรรทัด กล่าวว่าการจารใบลานขณะนั้นได้ผงจากการจารใบลานจำนวนหลายขัน (ประพาศ ทองอินทร์, สัมภาษณ์, ๒๑ กรฎาคม ๒๕๕๓)

อย่างไรก็ดีคัมภีร์ที่พบในพื้นที่ส่วนใหญ่ นิยมใช้ใบลานมากกว่าใบตาล ซึ่งขนาดใบลานที่นำมาจารมี ๓ ขนาด คือ

๑. ขนาดเล็ก มีความยาวประมาณ ๕๐ - ๖๐ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๓ - ๓.๕ เซนติเมตร จารหน้าลานละ ๓ บรรทัด พบจำนวนน้อย ตัวอย่างใบลานที่พบเช่นเรื่อง “ชลอฺง ชเอิงฺ” (ឆ្លងឆ្លើង) พบที่วัดโคกโพน ขนาดของใบลานยาว ๕๖.๓ เซนติเมตร กว้าง ๓.๕ เซนติเมตร

ภาพที่ ๑๐ ใบลานเรื่อง “ชลอุง ชเอิง์” (**ឆ្លងឆ្លើង** (ฉลองกระดูก) พบที่วัดโคกโพน

๒. ขนาดกลาง เป็นขนาดที่นิยมโดยทั่วไป สามารถจารหน้าลาน ๔ - ๕ บรรทัด ตัวอย่างคัมภีร์ใบลานที่พบ เช่นเรื่อง “ปุดต็วมเนือย” (**ตฺมุดฺมสฺมาย**) ใบลานที่ใช้จารมีความยาว ๕๖ เซนติเมตร กว้าง ๔.๘ เซนติเมตร เรื่อง “เจากันโตดโอง” (**เจาะกนฺตดฺโจ**) ความยาว ๔๔.๕ เซนติเมตร กว้าง ๔.๔ เซนติเมตร จารหน้าลาน ๔บรรทัด

ภาพที่ ๑๑ ตัวอย่างคัมภีร์ใบลานที่จารหน้าลานละ ๔ บรรทัด

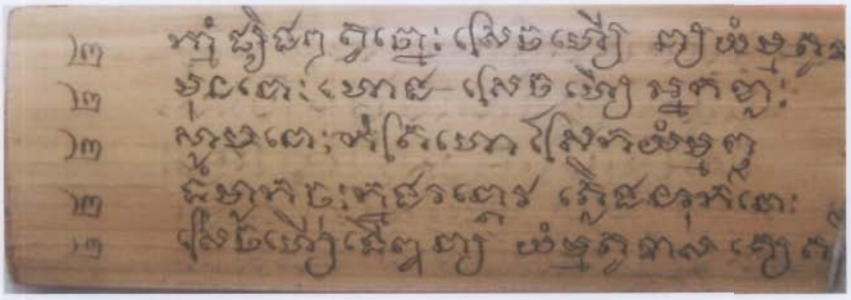

ภาพที่ ๑๒ ตัวอย่างคัมภีร์ใบลานที่จารหน้าลานละ ๕ บรรทัด

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

๓. ขนาดใหญ่ พบจำนวนน้อย ขนาดใบสามารถจารได้หน้าลานละ ๕-๖ บรรทัด คัมภีร์ใบลานที่พบมักเป็นฉบับเก่า ตัวอย่างใบลานที่พบ เช่น เรื่อง เปรียฮ กุน แกว เบ็ย ด็อก (ព្រះគុនកែចឹប្យ ដុក) ใบลานมีความยาว ๕๕ เซนติเมตร กว้าง ๕.๖ เซนติเมตร พบที่วัดโคกโพน เป็นต้น

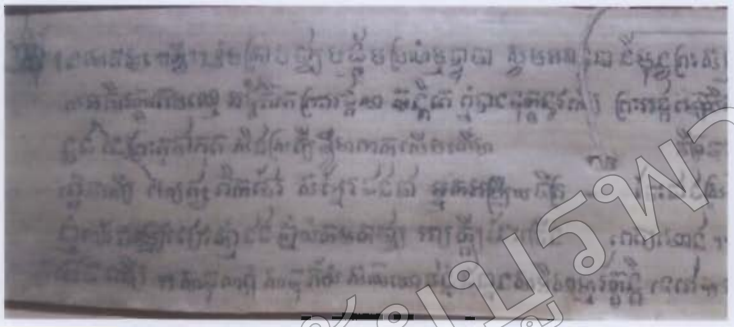

ภาพที่ ๑๓ ตัวอย่างคัมภีร์ใบลานขนาดใหญ่จารหน้าลานละ ๖ บรรทัด

ภาพที่ ๑๔ ตัวอย่างคัมภีร์ใบลานขนาดใหญ่แต่จารหน้าลานละ ๕ บรรทัด

๓.๑.๑.๓ ขแส ผฺเขฺีย์ (ខ្សែខ្ចៀក) คือ สายสนอง ในพื้นที่พบวัสดุที่นำมาใช้ ๒ ประเภท คือ

๓.๑.๑.๓.๑ เส้นไหม เป็นประเภทที่พบจำนวนมากที่สุด เนื่องจากคติดั้งเดิมของผู้คนในชุมชน เชื่อว่าการนำเส้นไหมมาถักสายสนองแล้วชาติหน้าจะมีหน้าตาที่สวยงาม จะพบเจอแต่สิ่งที่ดี นับเป็นคติความเชื่อที่ได้จากนิทานเรื่อง “อันเดิกเมียฮ” (អណ្តើកមាឃ្យ แปลว่า เต่าทอง) โครงเรื่องของคัมภีร์เรื่องดังกล่าวมีลักษณะคล้ายเรื่อง “ปลาบู่ทอง”ภาคกลางของไทย แต่ตอนท้ายของเรื่อง “อันเดิกเมียฮ” (អណ្តើកមាឃ្យ) ได้กล่าวถึงการกลับชาติมาเกิดของปลาบู่ทองคือกลับชาติไปเกิดเป็นลูกของคนสาวไหม ครั้งหนึ่งมีพระภิกษุสงฆ์สองรูปจีวรขาด จึงได้ไปบิณฑบาตเส้นไหม สองแม่ลูกจึงได้ถวายพร้อมกับอธิษฐานขอให้ชาติหน้าเกิดมามีรูปที่สวยงาม (มานิตย์ อุปสนฺโต, สัมภาษณ์, ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๔) การอธิษฐานของสองแม่ลูกในนิทานเรื่องดังกล่าวได้กลายเป็น

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ขนบความเชื่อในการนิยมนำเส้นไหมมาใช้เป็นสายสนองผูกใบลาน รวมทั้งนำมาทอเป็นผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน

ส่วนสายสนองที่ทำจากเส้นไหมมีสีสันหลากหลาย โดยเส้นไหมที่นำมาใช้จะถูกนำมาย้อมสีก่อนที่จะนำเส้นไหมหลาย ๆ เส้นมาถักเป็นเกลียว บ้างถักสีเดียวล้วน เช่น เหลือง แดง เขียว และบ้างนำสีต่างกันมาถักเป็นเกลียวเดียวกัน ตัวอย่างสายสนองทำจากเส้นไหม เช่น

ภาพที่ ๑๕ สายสนองทำจากเส้นไหม ใช้เส้นไหมหลากหลายสีถักเป็นเกลียว

ภาพที่ ๑๖ สายสนองทำจากเส้นไหม ใช้เส้นไหมหลากหลายสีถักเป็นเกลียว

๓.๑.๑.๓.๒ เชือกร่ม เป็นเชือกที่ซื้อได้ตามท้องตลาด มีสีสันต่าง ๆ ทั้ง แดง เขียว เหลือง คัมภีร์ใบลานที่ฉบับที่จารขึ้นใหม่รวมถึงคัมภีร์ใบลานฉบับเก่าบางเรื่องที่สายสนองเก่าผุไปก็จะนิยมใช้เชือกร่มแทนสายสนองที่ทำจากเส้นไหม ตัวอย่าง เช่น

ภาพที่ ๑๗ สายสนองทำจากเชือกร่ม

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

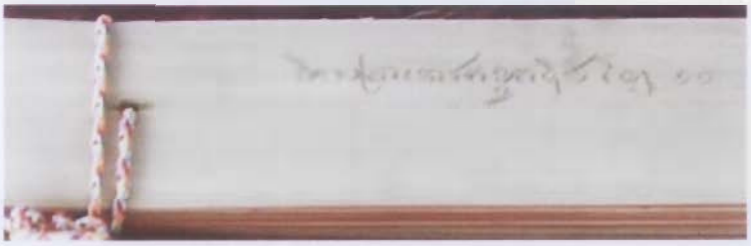

ภาพที่ ๑๘ สายสนองทำจากเชือกร่ม

นอกจากนี้ยังพบใช้ใบลานฉีกเป็นเส้นหรือแถบยาวขนาดความกว้างประมาณ ๑ เซนติเมตรมาคาดใบลานแทนสายสนอง ในพื้นที่ศึกษาพบในจังศรีสะอาด จำนวน ๒ ผูก เป็นคัมภีร์ใบลานฉบับชำรุดไม่ได้นำมาใช้งาน

๓.๑.๑.๔ อุปกรณ์อื่น ๆ หมายถึง ส่วนประกอบอื่นที่ก่อให้เกิดเป็นคัมภีร์ใบลานที่นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ได้แก่ ๑. น้ำยางหรือน้ำผึ้ง ๒. เขม่าก้นหม้อหรือถ่านไฟฉายใช้สำหรับผสมกับน้ำยางหรือน้ำผึ้ง ๓. ดินทรายใช้ลบคราบเขม่าบนหน้าลาน

ภาพที่ ๑๙ น้ำยางที่นำมาใช้ผสมกับเขม่าก้นหม้อ เก็บไว้นานทำให้น้ำยางแข็งตัว

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๒๐ อุปกรณ์ที่ใช้จาร ใบลาน ดินสอ หินลับมีด น้ำยางผสมเขม่าก้นหม้อ

๓.๑.๒ กรรมวิธีการจาร

กระบวนการจารนับเป็นองค์ความรู้อย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นโดยการส่งผ่านจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่องหลายชั่วอายุคน เรียกว่า "Lineage" กรรมวิธีการจารเบื้องต้น คือ หยิบจำนวนใบลานซ้อนกันตามความเหมาะมือ นำดินสอจารตัวอักษรลงบนใบลานให้เป็นร่อง โดยห้ามให้ทะลุถึงด้านหลัง เมื่อจารเสร็จด้านหนึ่งพลิกไปจารอีกด้านหนึ่ง การวางมือขณะจารมือด้านหนึ่งถือดินสอ มือด้านหนึ่งถือใบลาน ซึ่งนิ้วหัวแม่มือจะวางอยู่บนใบลานในตำแหน่งที่จะจารเป็นเครื่องมือสำคัญในการจาร นำดินสอวางไขว้หัวแม่มือที่วางบนใบลานเพื่อเป็นฐานซึ่งจะไม่ทำให้น้ำหนักที่กดลงบนใบลานหนักเกินไปจะทำให้ใบลานทะลุ วิธีการจารสามารถนั่งตามความถนัด บ้างนั่งขัดสมาธิ บ้างวางเขียนบนโต๊ะเหมือนเขียนหนังสือในปัจจุบัน

เมื่อจารจบทั้งเรื่องจะนำเขม่าสีดำที่ได้จากก้นหม้อหรือเขม่าถ่านไฟฉายผสมกับน้ำผึ้งหรือยางของต้นยางหรือยางต้นข่อย ผสมให้เข้ากัน นำเศษผ้ามาชุบส่วนผสมของเขม่ากับน้ำยางแล้วเช็ดใบลานที่จารเป็นร่องตัวอักษรหน้าละสองถึงสามครั้งทำไปในทิศเดียวกัน เขม่าที่เช็ดลงไปในใบลานจะลงไปในร่องตัวอักษร เมื่อเช็ดแต่ละแผ่นเสร็จแล้วเอาดินทรายมาโรยบนหน้าลาน นำผ้ามาเช็ดหน้าลานเพื่อให้ทรายขัดเขม่าที่เปื้อนบนหน้าลานออก เขม่าที่ลงไปในร่องจะติดอยู่ในร่องเห็นเป็นตัวอักษรสีดำ หลังจากนั้นนำใบลานแผ่นอื่น ๆ ที่จารแล้วทำแบบเดียวกันจนเสร็จเป็นผูก เมื่อเสร็จแล้วนำใบลานไปเจาะรูด้วยเหล็กแหลมเผาไฟ นำสายสนองมาผูกตรงรูร้อยเป็นผูกเดียวกัน เสร็จแล้วนำผ้าห่อคัมภีร์ไว้เพื่อกันฝุ่นละอองต่าง ๆ ส่วนผสมของเขม่าก้นหม้อกับน้ำมันยาง (น้ำผึ้ง ยางต้นข่อย) จะใช้ปริมาณ ๑/๑

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๒๑ วิธีการจาร มือซ้ายถือใบลานจำนวนหลายแผ่นในตำแหน่งที่จะจาร มือขวาถือเหล็กจาร นำดินสอวางไขว้หัวแม่มือที่วางบนใบลาน

ภาพที่ ๒๒ ภารนั่งขัดสมาธิจารใบลาน

๓.๒ มิติการใช้

ในพื้นที่ศึกษาปรากฏการใช้คัมภีร์ใบลานที่ในบริบทที่สัมพันธ์กับขนบประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ดังนี้

๓.๒.๑ ประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา ส่วนใหญ่เป็นประเพณีเดียวกับประเพณีชาวพุทธทั่วไป ได้แก่ วันออกพรรษา เรื่องที่นำมาใช้ คือ มหาชาติ (มหาเวสฺสนฺตร) วันพระ เป็นต้น ซึ่ง

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ในวันพระนี้ชาวบ้านจะไปฟังธรรมที่วัด พระภิกษุสงฆ์จะเลือกคัมภีร์มาเทศน์ให้ชาวบ้านฟัง โดยมีหลากหลายเรื่อง ทั้งสั้นและยาว หากเป็นเรื่องสั้นสามารถเทศน์จบได้ครั้งเดียว หากเรื่องที่มีหลายผูกจบก็เริ่มต้นเทศน์ผูกแรกและในวันพระต่อไปก็นำผูกอื่น ๆ มาเทศน์ตามลำดับจนจบเรื่อง เรื่องที่นำมาเทศน์ เช่น เนียงกะแอกซอฺ สติมหาปทาน อปิธวมปรำปิลกำปี สุปรมโมก ธรรมเชียร อริยบุคคล เปรียฮเตเม เนียงเขมมา อันเนิกเมียฮ บรอฺฮกันซ็อฺด เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วยังมีประเพณีอื่นซึ่งขึ้นอยู่กับโอกาส เช่น การสร้างสิ่งของถวายวัด เมื่อสร้างเสร็จแล้วจะมีการฉลองและใช้คัมภีร์เฉพาะด้านมาเทศน์เพื่อแสดงอานิสงส์ เช่น สร้างห้องน้ำใช้คัมภีร์เรื่อง “ชลฺองวิด” (ꢱꢵꢬꢪꢶ) สร้างธงใช้คัมภีร์เรื่อง “ชลอฺงต็วง”(ꢱꢵꢬꢵꢷꢪ) ฉลองต้นโพใช้คัมภีร์เรื่อง “ชลอฺงโป” (ꢱꢵꢬꢵꢸ) เป็นต้น

๓.๒.๒ ประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิต หมายถึงประเพณีที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนทั่วไป เช่น ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ เรื่องที่นิยมนำมาเทศน์ เช่น เรื่อง“เปรียฮปัญญาบารเม็ย” (ꢫꢵꢬꢬꢵꢸꢪꢵꢱꢵꢪ) ประเพณีงานศพ เป็นประเพณีที่ใช้คัมภีร์หลากหลาย และจำนวนมากที่สุด โดยคัมภีร์หลักที่จำเป็นต้องใช้เทศน์ในงานศพ คือ เรื่อง “อุปกต”(ꢲꢵꢬꢵꢶ) นอกจากนี้ต้องใช้เรื่องอื่นมาเทศน์ประกอบ โดยพระภิกษุสงฆ์จะเป็นผู้เลือก เรื่องที่ได้รับความนิยม เช่น เรื่อง “ธรรมเชียร” (ꢱꢵꢬꢵꢷꢪ) สังเคียเยียะเนีย” (ꢱꢵꢬꢵꢷꢪ) ครั้นเมื่อเผาศพแล้วก็จะใช้คัมภีร์เทศน์ฉลองอัฐิ คือ ใช้เรื่อง “ชลอฺงชเอิ่ง” (ꢱꢵꢬꢵꢷꢪ)

นอกจากนี้แล้วในประเพณีงานศพแบบดั้งเดิมในชุมชนเคยปรากฏประเพณี “เมิลมาไล”(ꢱꢵꢬꢵꢷꢪ) หมายถึง “การอ่านมาลัย” ขนบในการอ่านพระมาลัยโดยทั่วไปนั้น เดิมใช้สวดทั้งงานมงคล คือ งานแต่งงาน เรียกว่ามาลัยกล่อมหอ และในงานอวมงคลคืองานศพ ซึ่งจะสวดพระมาลัยหน้าศพ ซึ่งเดิมคงมุ่งหวังสั่งสอนคติธรรม ต่อมามีการดัดแปลงเพื่อให้สนุกสนานคล้ายมหรสพเพื่อเป็นเพื่อนศพตามธรรมเนียมของชาวชนบท (ตรีศิลป์ บุญขจร, ๒๕๔๗, หน้า ๔)

ในพื้นที่ปรากฏขนบการอ่านพระมาลัยเฉพาะงานศพ ซึ่งการอ่านมาลัยเป็นมหรสพอย่างหนึ่งในยุคที่ยังไม่มีไฟฟ้า โดยผู้ที่สามารถอ่านคัมภีร์ได้จะจุดตะเกียงอ่านคัมภีร์เรื่องพระมาลัย มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งนั่งฟัง โดยจุดประสงค์เพื่ออยู่เป็นเพื่อนศพและเฝ้าศพ (เสทือน สมร, สัมภาษณ์, ๑๗ พฤษภาคม, ๒๕๕๔) ปัจจุบันไม่ปรากฏการอ่านมาลัยในงานศพแล้ว เนื่องจากมีไฟฟ้าใช้ งานศพจะเปิดไฟ เปิดเครื่องเสียง เปิดวิดีโอ อยู่เป็นเพื่อนศพแทนการอ่านมาลัย

๓.๒.๓ ประเพณีประจำปีของชุมชน มี ๒ ประเพณีที่สำคัญ คือ“แคแบ็น” หรือ “แซนโดนตา” คือ ประเพณีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วในเดือนสิบ วันสุดท้ายของประเพณีจะเทศน์เรื่อง “ชลอฺงแบ็น” (ꢱꢵꢬꢵꢷꢪ) เพื่อแสดงอานิสงส์ของการทำบุญใน

ทไงแบ็นและวันสงกรานต์ เมื่อก่อเจดีย์ทรายและเวียนเทียนรอบเจดีย์ทรายในตอนหัวค่ำแล้ว รุ่งเช้าจะต้องเทศน์ฉลองเจดีย์ทรายเพื่อแสดงอานิสงส์ของการทำบุญ คัมภีร์ที่ใช้คือ เรื่อง“ชลอุง ขยัจ” (ឆ្លងខ្សាច)

อย่างไรก็ดีในประเพณีต่าง ๆ ที่ใช้ดัมภีร์ใบลานในพิธีกรรมในชุมชน ก่อนพระภิกษุสงฆ์จะขึ้นเทศน์นั้นจะต้องมีการอาราธนา โดยผู้ที่ทำหน้าอาราธนาได้นั้นปรากฏทั้งเพศชาย และหญิง ซึ่งเพศหญิงนั้นได้รับความนิยมในชุมชนมาก สามารถอาราธนาคนเดียวหรือหลายคน กลุ่มผู้อาราธนาเหล่านี้ใช้บทอาราธเป็นภาษาเขมร ซึ่งได้เรียนจากพระภิกษุสงฆ์ บทที่นิยมใช้ เช่น

๑. บท นรัดตะเนีย แซ็ล ปรัม

เนื้อความ

ตี มวย แซ็ล ปานา โลก เรือล คเนีย เตริว์ จำ สะเทือด เวร จาก ซำลับ ซัด ดอย คลวนแอง รือ เปรอ เก

ตีปีร อาทินนา ตรอง ฮาม ทา ก็อฺม เวียจ เว ก็อมฮ์อฺก ป็อนชอด เก ดอย เนิว์ กาย รือ เวียจา

ตีแบ็ย แซล กาเม อ็อฺฮ เยิง เก เรือล กายา ก็อฺม ตรัจ เติว ปรัดทะนา ลวจ โกน ปแด็ย ประเปือน เก

ตีบวน แซล มุสา ทร็อง ฮาม ทา ก็อม เวียจ เว ก็อม ฮ์อฺก ป้นชอด เก ออย โขจ ขาด เตรือบ ซัมบัต

ตีปรัม แซล สุรา เปรียะสาสะดา ฮาม บันยัด ก็อฺม ออย ปุด บริษัท เพิก็ เมรัย เนิง์ สุรา

แปลความบทอาราธนาศีล ๕

ข้อที่ ๑ ศีลปานา ทุกท่านต้องจำให้ดี เว้นจากกาฆ่าสัตว์ด้วยตัวเองหรือคนอื่น

ข้อที่ ๒ ศีลอาทินนา ต้องซื่อตรงอย่าคดโกง โกหก หลอกลวงคนอื่น ด้วยกายหรือวาจา

ข้อที่ ๓ ศีลกาเมเหล่าเขาเรา ทุกคน อย่าเตร่เตร็ดปรารถนาขโมยลูกเมีย ผัวเขา

ข้อที่ ๔ ศีลมุสา ซื่อตรงอย่าคดโกงหลอกลวงเขาให้เสียทรัพย์สมบัติ

ข้อที่ ๕ ศีลสุรา พระศาสดาบัญญัติอย่าให้พุทธบริษัทกินเมรัยและสุรา

๒. บทขญอม ประจุม เรียม ได ด็อฺบ

เนื้อความ

คญอม ประจุม มเรียมได ด็อฺบ บอฺร โบร กรบ เนิว์ กระจอฺก

ฮัก โดจ กาล ตระบอฺก แก ซอฺ ปะกา โชก กระปุ่ม

ได ด็อฺบ เลิก ด็อฺล พแนก ทรอง ลองแวก ตี ประจุม

จินเจิม ทวายบังกม กราบ ประนม กรอม บาเทีย

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

รี ปรม คอ เจีย ทม กลาย แลง พอฺง เนีย เนีย
เติบ ลูด เปรียะ จอง เกีย เลิก หัตถา นมัสการ
แหด นิฮ เปรียะ อ็องฺ เอิย เปรียะกุน เอิย ซอม เมตตา
ปร็อฮ ซัด มนึฮ เตียวดา ซ็อม เปรียะ อ็องฺ ซำแดง เทิร
ตบ็อด ซัด เทือนทึง นัฮ จำ เปรียะ บาน ตรัฮ เฮย เตรก ออฺร
นึง บาน สดับ เทิร ทไล เทิบ นึง รวจ ปีจากตุก
ตบ็อฺด ซัด พอฺง เนีย เนีย เมียน วิชา โปล กึด ละม็อก
โดจ พ็อง ทุเลิย์ ละลอก ก็ ละอ็อฺก เจือบ เมตรา
แต มอ หัด ทม มอ ซรอ ปรม รูป กายา
มิน ออย อับ อ็องฺ ปราชญา เมียน ปุม เคิญ เปรียะ ไตรเลียก็
โงงิด โงงอฺล จอจรุล จอจรอก โดจ มนึฮ ควัก
โรลึก เฮย โรเลียก โดจ อันเตียก็ ชวัก รึด กอฺ
นึง รอก เนียะ อีนา มวย มอ จวยซราย เฮย ก็ กรอฺ
เมียน แต เปรียะ เทิร ทไล เทิบ เนิง มอก จวย ซราย บาน
แฮด นิฮ เปรียะ อ็องฺ เฮิย เปรียะ กุนเฮิย ซอม ปร็อฮ ปราน
ตบ็อฺด ปรม คญม ซ็อม เรือบ อาน จอล ซอม นรัดตะเนีย
เปรียะ เทิร ทไล วิแซฮ ล็อฺด กิแลฮ เพลิง ตัณฮา
ออย เมียน เจิด เจรียะ ทเลีย เมียน เซา มอง เปรียะ สัมมา
เปรียะ เทิร ตุก โดจ ซคอร สำรับ ไว ลือ อึง กอง
เลือน ลึก ลือ รำป่อง โซร ปีร็อฮ กระอาง กระเอา
นึง เนือม็ ซัด เติว็ ตุก ด็อฺล ตี ซ็อก เปรียะ นิระเปียน
บริมัต ซัจ เทิร คเมียน ซลับ เฮย เกิด เกิดฺ ตอฺ เติว็
อหัง รี อัญ คญอม ทวายบัง กม โลก เตฮสะนา
โบปีด เปรียะ กอระนา แปร ปรมเมีย แจง จ็อฺบ แองฮฺอง (สวัสดิ์ งามรูป, สัมภาษณ์, ๒ มีนาคม ๒๕๕๔)

ความแปล

ข้าพเจ้าประชุมนิ้วทั้งสิบครบบริบูรณ์
พร้อมบัวตูม
สิบนิ้วยกถึงตาถึงหน้าผากพร้อมกัน
หัวคิ้วถวายบังคมกราบประนมใต้บาทา

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ส่วนพระพรหมอันยิ่งใหญ่
ขอคุกเข่านมัสการ
เหตุนี้พระองค์เอ๋ยพระคุณเอ๋ยขอเมตตา
โปรดสัตว์ มนุษย์เทวดาขอพระองค์สำแดงธรรม
ซึ่งสัตว์ได้เฝ้าคำนึงในการตรัสรู้และยินดี
เพื่อจะได้ฟังธรรมอันทรงค่าเพื่อให้ได้พ้นจากทุกข์
แม้ผองสัตว์นานา มีวิชาคำนึงถึงผู้โง่เขลา
ดุจผงธุลี กระฉอกจับเมตรา
เฝ้าแต่มาประพรมรูปกายา
ไม่ให้สิ้นไร้ปัญญา ไม่เห็นพระไตรลักษณ์
มืดมิดมืดบอดเหมือนคนตาบอด
ดุจดังคนมีเชือกมาผูกคอ
จะมีใครสักคนมาช่วยแก้นั้นก็ยาก
เหตุนี้พระคุณเอ๋ยจงโปรด
ข้าพเจ้าขออาราธนา
พระธรรมอันสูงส่งวิเศษดับกิเลสเพลิงตัณหา
ให้มีจิตใจไม่เศร้าหมองพระสัมมา
พระธรรมมีไว้ดุจกลองไว้ตีให้อึงคะนึง
กึกก้องเสียงไพเราะเพราะพริ้ง
จะนำพาสัตว์ไปไว้ที่สุขพระนิรพาน
ปรมัตถ์เนื้อธรรมไม่มีตายมีแต่เกิดแล้วก็เกิด
อหังส่วนข้าพเจ้า ถวายบังคมพระภิกษุสงฆ์

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๒๓ ชาวบ้านเพศหญิงถือคัมภีร์ใบลานอาราธนาพระสงฆ์ขึ้นเทศน์ในประเพณี"ทไงแบ็น"

ภาพที่ ๒๔ ชาวบ้านเพศหญิงถือคัมภีร์ใบลานอาราธนาพระสงฆ์ขึ้นเทศน์ในประเพณีออกพรรษา

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

๓.๓ มิติการรักษา

คัมภีร์ใบลานมีลักษณะไม่คงทน ผุพังง่าย การเก็บรักษาเพื่อให้อยู่ได้เป็นระยะเวลานานจึงจำเป็นต้องพิถีพิถันเป็นพิเศษ โดยต้องเก็บในที่ไม่ชื้นเกินไป และที่ไม่ร้อนและไม่แห้งจนเกินไป ศัตรูที่สำคัญนอกเหนือจากอากาศแล้วคือแมลง ซึ่งจะแทะกัดทำให้เกิดความเสียหาย ด้วยลักษณะที่ผุพังง่าย ดังนั้นจึงมีขนบคัดลอกต่อ ๆ กัน เพื่อเป็นการทดแทนคัมภีร์ผูกเก่าที่ผุพังไป ดังนั้นจึงพบว่าในวัดแต่ละแห่งจะมีคัมภีร์แต่ละเรื่องมีหลายฉบับซ้ำกัน เช่นที่วัดโคกโพนพบคัมภีร์เรื่อง “ชลอุงเชอิง์” (ឆ្ងាំឆ្លើង) จำนวน ๒๕ ผูก เรื่อง “ชลอุง ผกา” (ឆ្ងាំផ្កា) จำนวน ๑๘ ผูก “ชลอุงขษัจ” (ឆ្ងាំខ្សេង) จำนวน ๖ ผูก เรื่อง “ชลอุงโป่” (ឆ្ងាំពោ) จำนวน ๙ ผูก และ อื่น ๆ จำนวนมาก

ส่วนวิธีการเก็บรักษาเอกสารใบลานของพื้นที่ศึกษาจะใช้ผ้าห่อเก็บเพื่อป้องกันฝุ่นและสัตว์เล็ก ๆ ประเภทผ้าที่พบส่วนใหญ่เป็นผ้าไหม เช่น ผ้าชิ่นลายโกม (โฮล) กระเนียว คัน อันลูญ, ผ้าสไบ มีลวดลาย แก็บ ปั่วฮเชลิง (โกนจดอ) เป็นต้น ผ้าเหล่านี้เกิดจากฝีมือชาวบ้าน

นอกจากนี้ยังพบผ้าประเภทอื่นเพิ่มเติม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผ้าสมัยใหม่ซึ่งสามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาด เช่น ผ้าขาวดิบ จีวรพระ และผ้าพิมพ์ดอก มีจำนวนมากยิ่งขึ้น และยังพบผ้าไหมเย็บทับไม้ไผ่สาน จำนวน ๒ ชิ้น พบที่วัดลุมพุก ๑ ชิ้น และวัดโคกโพน ๑ ชิ้น

อย่างไรก็ดีผ้าต่าง ๆ ที่นำมาห่อคัมภีร์ใบลานเหล่านี้ ชาวบ้านจะเป็นผู้นำมาถวายเพื่อห่อคัมภีร์ใบลานส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้จัดหามาห่อเอง ซึ่งพระภิกษุสงฆ์จะได้มาจากประเพณีของชุมชน หากพระสงฆ์ไม่ได้ใช้ประโยชน์ก็จะนำมาห่อคัมภีร์ใบลาน

ส่วนวิธีการห่อคัมภีร์นั้นจะนำผ้ามาวาง แล้วนำคัมภีร์ใบลานที่ต้องการห่อนั้นมาจัดเรียงแนวตั้งขอบขึ้นวางเป็นแนวทแยงกับผืนผ้า ถ้าเป็นคัมภีร์เรื่องใหญ่ที่มีจำนวนหลายผูกจบ เช่น เรื่อง “เจากันโตดโอง” มีจำนวน ๑๑ ผูก ซึ่งจะนำคัมภีร์ทั้ง ๑๑ ผูก มาเรียงตามลำดับผูกตั้งแต่ ๑ - ๑๑ พับผ้าตามแนวคัมภีร์ ๒ - ๓ รอบ ขั้นต่อมาพับชายผ้าทั้งสองด้านเข้าหาตัวคัมภีร์และพับผ้าที่เหลือจนหมดผ้า หลังจากนั้นนำเชือกมาผูกเพื่อไม่ให้ชายผ้าหลุดออกมา ซึ่งเชือกที่นำมาผูกนั้น พบเชือกฟาง เชือกร่ม รวมทั้งยางวง บ้างใช้กระดาษกาวหนังไก่ เป็นต้น

การมัดอีกวิธีหนึ่ง คือนำเชือกมาผูกตรงมุมผ้าที่จะใช้ห่อใบลาน เมื่อห่อคัมภีร์ตามวิธีดังกล่าวเบื้องต้นแล้ว ก็นำเชือกที่ผูกตรงปมผ้าตอนต้นมาพันรอบห่อใบลานแล้วเก็บปลายเชือกให้เรียบร้อย หลังจากนั้นแล้วเขียนชื่อใบลานลงกระดาษแล้วนำมาเสียบบนห่อคัมภีร์ใบลาน เพื่อง่ายแก่การค้นหาคัมภีร์ พบทั้งชื่อเป็นภาษาขอมและภาษาไทย และบ้างก็เขียนชื่อลงกระดาษกาวที่แปะชายผ้าเพื่อไม่ให้คัมภีร์ใบลานหลุดรุ่ยออกมา เมื่อมัดคัมภีร์ใบลานเสร็จแล้วนำไปเก็บในตู้โดยวางซ้อนทับกัน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ส่วนการเก็บคัมภีร์ใบลานในวัดแต่ละแห่งในพื้นที่นั้นไม่มีระบบมากนัก ในห่อคัมภีร์ใบลานห่อหนึ่ง ๆ พบคัมภีร์ใบลานหลายเรื่องปะปนกัน หรือนำคัมภีร์ใบลานประเภทเดียวกันมาเก็บในผูกเดียวกัน เช่น รวมประเภทฉลอง ทั้งฉลองเจดีย์ทราย ฉลองอัฐิ ฉลองต้นโพ ฉลองห้องน้ำ มาเก็บไว้ในห่อผ้าเดียวกัน และยังพบการคัดคัมภีร์ใบลานฉบับเก่าโดยไม่ได้คัดชื่อเรื่องมาเก็บรวมกัน

อย่างไรก็ดีการนำคัมภีร์เรื่องต่างมาเก็บในห่อผ้าเดียวกันนั้นแล้วแต่การจัดระบบของวัดนั้น ๆ

ภาพที่ ๒๕ ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานประเภทไม้สานเย็บห่อด้วยผ้า

ภาพที่ ๒๖ ผ้าสไบลาย ป๊วฮ เชลิง หรือโกน จดอ

ภาพที่ ๒๗ ผ้าซิ่นลายกระเนียว

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๒๘ ผ้าดิบสีขาว

ภาพที่ ๒๙ จีวร

ภาพที่ ๓๐ ผ้าหลากหลายประเภทที่ใช้ห่อคัมภีร์ใบลาน

อย่างไรก็ดีหลังจากห่อคัมภีร์ใบลานด้วยผ้าเสร็จแล้วจะนำคัมภีร์เข้าตู้พระไตรปิฎกซึ่งผู้มีจิตศรัทธาซื้อถวายเพื่อเก็บพระคัมภีร์โดยตรง แต่ยังมีวัดบางแห่งเก็บไว้ในตู้เหล็กที่ใช้เก็บเอกสารทั่วไป ส่วนสถานที่เก็บตู้นั้นจะเก็บไว้ในสถานที่ที่พระภิกษุสามารถหยิบมาใช้ได้สะดวก เช่น บนกุฏิพระสงฆ์ พบที่วัดบ้านลุมพุก วัดบ้านศรีสะอาด บางวัดเก็บไว้ที่ห้องสมุดของวัด เช่น

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

วัดบ้านโคกโพน เป็นต้น ในพื้นที่ศึกษาไม่ปรากฏหอไตรสำหรับเก็บคัมภีร์โดยตรงเช่นในวัฒนธรรมภาคกลางหรือภาคเหนือ รวมทั้งไม่พบฉลากคัมภีร์ที่เสียบเพื่อบอกชื่อคัมภีร์

ภาพที่ ๓๑ ตู้เก็บคัมภีร์วัดโคกโพน

ภาพที่ ๓๒ ตู้เก็บคัมภีร์วัดลุมพุก

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ส่วนคัมภีร์ใบลานที่ชำรุด จะมีการซ่อมแซม คือ เหลาไม้เป็นซี่เช่นก้านมะพร้าว หรือหักก้านธูป มาวางใต้ส่วนใบลานที่ชำรุด หลังจากนั้นเอาด้ายสีขาวเย็บขอบใบลานกับก้านไม้ซี่เพื่อยึดติดกัน ตัวอย่างเช่น

ภาพที่ ๓๓ การซ่อมใบลานที่ชำรุด

๔. องค์ประกอบของคัมภีร์ใบลาน

๔.๑ องค์ประกอบภายนอก

๔.๑.๑ ปก (**ក្រឹប**) คือใบลานแผ่นแรก รายละเอียดที่พบโดยทั่วไป มักจะระบุรายชื่อคัมภีร์ใบลาน รวมทั้งรายละเอียดอื่น เช่น ชื่อผู้จาร ชื่อผู้สร้าง บางฉบับแสดงเจตจำนงในการสร้าง รวมถึงค่าจ้างจารใบลานผูกนั้น และบางฉบับมีคำห้ามไม่ให้มีการเขียนกรอบเล่น (**ហាមមិនឱ្យសរសេរក្រឹបលេងហោង**) ปกใบลานนับเป็นส่วนเดียวที่ช่างจารสามารถเขียนเพิ่มเติมลงไปได้ในขณะที่เนื้อหาต้องคัดลอกตามฉบับเดิมทุกประการ

ส่วนสำคัญส่วนแรกของใบลาน คือ ชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ ๑. ประโยคนำหน้าชื่อ ๒. ชื่อคัมภีร์ ๓. ประโยคต่อท้ายชื่อ

๑. ประโยคนำหน้าชื่อ พบ ๔ คำ คือ

๑.๑ **នេះគម្ពី** (เนะ กำปี)

๑.๒ **នេះសូត្រ** (เนะ สตรา)

๑.๓ **នេះឥសិ** (เนะ กือ)

๑.๔ **នេះសេចក្តី** (เนะ สัจ กเด็ย)

๒.ชื่อคัมภีร์ คือ ส่วนที่เป็นชื่อโดยตรง เช่น **ព្រះអភិធម្មបិដកត្រៃ** (เปรียะ อปี ท็วม ไตร เตริง์) **ឆ្លងក្រុមខ្សែច** (ชลอฺง พนม กยัจ)

๓.ประโยคต่อท้ายชื่อ มี ๓ คำ คือ ๑. **នេះឯង** (เนะ แอง) ๒. **ឬនេះហោង** (เนิวฺ์ เนะ ฮอฺง) ๓. **ហោង** (ฮอฺง)

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ตัวอย่างชื่อคัมภีร์ใบลาน เช่น

๑. **នេះកំណ្យៃព្រះអភិធម្មំត្រៃត្រង់ សូរនេះហោង**

នេះកំណ្យៃ (ประโยคนำหน้า) **ព្រះអភិធម្មំត្រៃត្រង់** (ชื่อ) **សូរនេះហោង** (ประโยคต่อท้ายชื่อ)

๒. **នេះសត្រាឆ្ងាង់តូមខ្សេចសូរនេះហោង**

នេះសត្រា (ประโยคนำหน้า) **ឆ្ងាង់តូមខ្សេច** (ชื่อ) **សូរនេះហោង** (ประโยคต่อท้ายชื่อ)

๓. **នេះឥហាសត្រាព្រះអភិធម្មំត្រៃត្រង់សូរនេះហោង**

នេះឥហា (ประโยคนำหน้า) **សត្រាព្រះអភិធម្មំត្រៃត្រង់** (ชื่อ)**សូរនេះហោង** (ประโยคต่อท้ายชื่อ)

๔.**នេះសេចក្តីព្រះអភិធម្មំត្រៃត្រង់ខ្សៃ១សូរនេះហោង**

នេះសេចក្តី (ประโยคนำหน้า) **ព្រះអភិធម្មំត្រៃត្រង់** (ชื่อ) **សូរនេះហោង** (ประโยคต่อท้ายชื่อ)

ตัวอย่างชื่อคัมภีร์ใบลานบนปกใบลาน เช่น

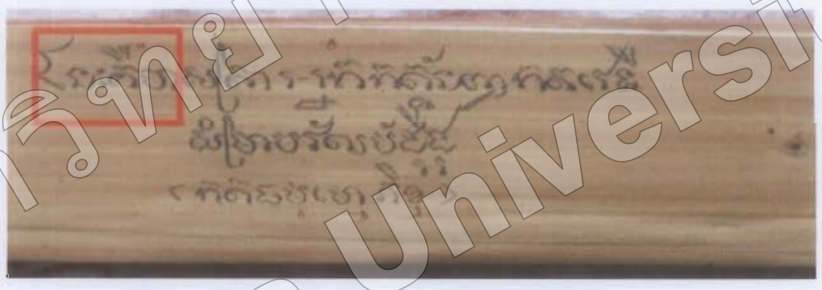

ภาพที่ ๓๔ คำนำหน้าชื่อคัมภีร์ว่า "**នេះឥហា**" (เนะ กือ)

ภาพที่ ๓๕ คำนำหน้าชื่อคัมภีร์ว่า "**នេះសេចក្តី**"(เนะ สัจ กเด็ย)

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๓๖ คำนำหน้าชื่อคัมภีร์ว่า "**ន៎ះសត្រា**" (เนะ สตรา)

ภาพที่ ๓๗ คำนำหน้าชื่อคัมภีร์ว่า "**ន៎ះកំព្យ**" (เนะ กำปี)

ข้อสังเกตเกี่ยวชื่อคัมภีร์ใบลานอีกประการ คือ คัมภีร์ใบลานประเภทที่มีหลายผูกจบจะมีคำบอกจำนวนผูกหลังคำว่า **ខ្សែ** และ **គំនូ** (บ้างเขียน**គំនូ**หรือ **គំនួ**) โดยถ้าเป็นคัมภีร์ผูกแรกใช้คำบอกลำดับผูกหลังคำว่า **ខ្សែ** และ**គំនូ** โดยใช้ตัวเลขคือ ๑ และคำว่า **ដើម** ตัวอย่างเช่น

ន៎ះកំព្យព្រះមាតិថ្មីព្រៃត្រង់ខ្សែ ១ ហោង หรือ **ន៎ះកំព្យព្រះមាតិថ្មីព្រៃត្រង់ខ្សែដើមហោង**

ន៎ះកំព្យព្រះមាតិថ្មីព្រៃត្រង់គំនួ ១ ហោង หรือ **ន៎ះកំព្យព្រះមាតិថ្មីព្រៃត្រង់គំនួ ដើមហោង**

ภาพที่ ๓๘ **ខ្សែដើម** คำบอกลำดับคัมภีร์ผูกแรก

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ถ้าเป็นคัมภีร์ผูกที่สองเป็นต้นไปจะใช้ตัวเลขบอกลำดับจำนวนผูกหลังคำว่า **ខ្សែ** และ **តំរុ** ตัวอย่าง เช่น

នេះកំពីព្រះអភិធ្មិកៃត្រកន្ត ខ្សែ ๒ ហោង

នេះកំពីព្រះអភិធ្មិកៃត្រកន្ត តំរុ ๒ ហោង

ภาพที่ ๓๙ ตัวอย่างคัมภีร์ใบลานที่บอกลำดับผูกว่า "**តំរុ**"

ส่วนรายละเอียดที่ปรากฏบนปกอื่น ๆ เช่น ชื่อผู้จาร ชื่อผู้ร่วมสร้าง ค่าจ้างจาร วันเวลาในการจารแล้วเสร็จ

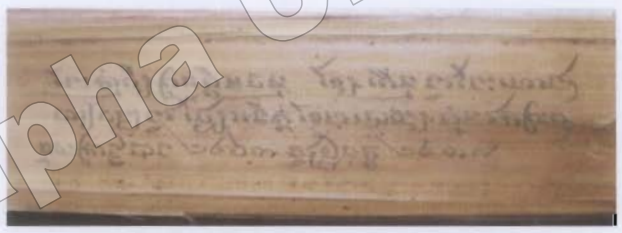

ภาพที่ ๔๐ ปกคัมภีร์ใบลานเรื่อง "เปรียฮ อปิ ธวม" ระบุชื่อเรื่อง วันเดือนปีที่จารเสร็จ

คำอ่าน

เนะ กำปี เปรียะ อปิ ท็วม ขแส เดิม เนิว์ เนะ ฮอุง จาร จ็อุบ เนิว์ ทไง อาตึด แค บ็อฮ ชนำ วุอก เปรียะ ปุด สัก เรือจ บาน ๒๔๖๓ เนิว์ แอ เติว์ มุก ๒๕๓๗

คำแปล

นี้คัมภีร์พระอภิธรรม ผูกแรก จารเสร็จวันอาทิตย์ แคบ็อฮปีวอก พระพุทธศักราชได้ ๒๔๖๓ เหลือข้างหน้าอีก ๒๕๓๗ ปี

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ខ្ញុំព្រះករុណាគត្តុ ប្រភាត្យ ថៅឥលួ ជាស្តាច់ធុកត់ហា
ពុទ្ធសក្រាជ ព.ស 2526 សាស្តាព្រះគថាគុតខ្ញុំសូមប្រាថ្នាឱ្យបានមាត់ ៤ ផល់៤និព្វាន ១ ហើយ
សូមតំរេះដូចនាងដំព័សូមប្រាថ្នាឱ្យបានដូចព្រះមហោសថសូម
សូមអត់ដូចព្រះតេមេហោច

ภาพที่ ๔๑ ตัวอย่างปกคัมภีร์เรื่อง “เมีย ตะ กุน” (**สตฺรา มาตคุล**) ระบุชื่อเรื่อง ชื่อผู้สร้าง ปีที่จารเจตจำนงในการจาร

คำอ่าน

คญม เปรียะ กรุณา ภิกขุ ประพาด ทองอิน เขีย เนียก สอาง ตุก ตอฺ ศาสนา เปรียะ ตถากด คญม ซม ปรารถนา ออย บาน เมียด บวน พีอุล บวน นิบเปียน มวย แฮย ซม คำเระ ดูจ เนียง คำรา ซม ปราจญา ดูจ เปรียะ มโหสถ ซม อ็อด ดูจ เปรียะ เตเม ฮอง

คำแปล

ข้าพระพุทธเจ้าภิกษุประพาศ ทองอินทร์เป็นผู้สร้างไว้ต่อพระพุทธศาสนา ขอให้ได้มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ขอให้รอบรู้เหมือนนางตำรา ขอให้ฉลาดเหมือนพระมโหสถ ขอให้อดทนเหมือนพระเตมีย์ เทอญ

ภาพที่ ๔๒ ตัวอย่างหน้าปกใบลานมีข้อความห้ามไม่ให้เขียนปกเล่น คำอ่าน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ន៎ះកំពីព្រះឥស្សៀចាតឆ្នើយ។ ។ ។ ។ចារចប្ញលុវ៌ថ្ងៃ ๑ ปี ๘ ឆ្នាំរោងពេលត្រង៉ ។ ។
• អ្នកព្រះ, ៣ តក្តត្យបរិកតាចតិមមានចិត្រជ្ញាសាជ្ញ័ា
ចូលព្រះកជយោជីមិតាសាចឱ្យចុកសម្រាប់ព្រះសាស្ថា ខ្ញុំសូមអាណាកុត្តកាលតោរំងមុខខ្ញុំសូមឱ្យជ្ញានលុះ
ត្រស្តាមកត្រស្តាថលសុក្ខជាតាមកសុក្ខជាតាថល
អរហាតាមកអរហាមាត្តាថលតលត្រៃនិជ្ញានបចយោហោតុ

ภาพที่ ๔๓ ตัวอย่างปกคัมภีร์ใบลานเรื่อง"เปรียะ วินัย จอท ชเลิย"(ន៎ះកំពីព្រះឥស្សៀចាតឆ្នើយ)
ระบุชื่อ วันเวลาจารที่จารเสร็จ ชื่อผู้สร้างถวาย และเจตจำนงในการสร้าง

คำอ่าน

เนะ กำปี เปรียฮ วินัย จอท ชเลิย ๒ ๗ ๒ ๒ จาร จ็อบ เนิว็ ทไง ๑๗๘ ชนำ โรง เปล ตร็อง เนียฮ เปรียฮ ปรม ภัก เด็ย บริรักเนียง นิม เมียน จิต ทลา สาริเทีย โจล เปรียะ ราชเยาเค็บ เบ็ย คา ซาง ตุก ซำรับเปรียฮ ศาสนา คญ็อม ซ็อม อนากตะกาล เติว็ แอ มุก คญ็อม ซ็อม บาน ลุฮ ซโรดตา โมก ซโรดตาพอ์ล ซกกะเตียตาโม ซกะเตียทาพอ์ล อรหตาโม อรหตาพอ์ล ด็อ์ล เตริย นิปเปียน ปัจ โยโหตุ

คำแปล

นี้คัมภีร์วินัยโจทย์ เฉลย (ชัค - ถาม) จารจบ ๑๗๘ ปีมะโรง เวลาเที่ยงตรง ท่าน พระพรหมภักดีบริรักษ์ นางนิม มีใจศรัทธาร่วมกับพระราชโยดีบิดา สร้างไว้สำหรับต่อพระศาสนา ข้าพเจ้าขอให้อนาคตกาลข้างหน้าบรรลุพระโสดา พระสกทา พระอรหันต์ ถึงพระนิพพานปัจโย โหตุ

ข้อสังเกตอีกประการที่พบในบริเวณปก คือ ชื่อผู้สร้าง ผู้จาร คำปรารถนา มักปรากฏการใช้อักษรไทยปะปน โดยเฉพาะคัมภีร์ที่จารหลังปี พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นต้นมา ตัวอย่าง เช่น

ภาพที่ ๔๔ คัมภีร์ที่มีตัวอักษรไทยปะปนเรื่อง "ន៎ះកំពីព្រះអភិធ្ម័ត្រៃត្រង៉"

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๔๕ คัมภีร์ที่มีตัวอักษรไทยปะปนเรื่อง "ន្លែះសង្ក្រាចន្លូសុក្តរិសូតហោរ៉ះ"

ภาพที่ ๔๖ คัมภีร์ที่ตัวอักษรไทยปะปน "ន្លែះសង្ក្រាអនិសង្ស តច្ឆាមិនុទន្លែះហោរ៉ះ"

ภาพที่ ๔๗ คัมภีร์ที่ตัวอักษรไทยปะปนเรื่อง "ន្លែះគំរ្បីព្រះអភិធ្មំ ៧ គំគីរ្យហោរ៉ះ" และ "ន្លែះមេង្ក្រាឆ្ងាំរ ឆ្នើរ៉ះហោរ៉ះ"

นอกจากนี้ยังพบว่าคัมภีร์ใบลานบางส่วนใช้ตัวขอมเชรียงเขียนในการเขียนชื่อเรื่องบ้าง แต่มีจำนวนน้อยและไม่เป็นที่นิยม เรื่องที่พบ เช่น เรื่อง "เนียงเตียวะดา"(ន្លែះសង្ក្រានាងទេវតាហោង) พบที่วัดจันทราปราสาท เรื่อง"มูล นิป เปียน โสฬ" (ន្លែះគំគីរ្យមូលនិពន្ធនសូត្រឆ្នូវន្លែះហោង) พบที่วัดโคกโพน ตัวอย่างคัมภีร์ เช่น

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

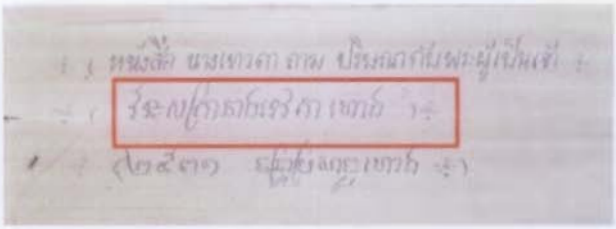

ภาพที่ ๔๘ คัมภีร์ที่มีตัวเชรียงปะปนเรื่อง “เอะสตฺรานางเทวีตาเบาะ”

ภาพที่ ๔๙ คัมภีร์ที่มีตัวเชรียงปะปนเรื่อง “เอะกำปีมูลนิทานสูตรธูวเอะเบาะ”

ตัวอย่างปกคัมภีร์ใบลานที่พบในพื้นที่ศึกษา เช่น

ภาพที่ ๕๐ ตัวอย่างปกใบลานเรื่อง “ชลอฺง ขมัจ”

ภาพที่ ๕๑ ตัวอย่างปกใบลานเรื่อง “โก รบ ธี๋วม”

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๕๒ ตัวอย่างปกใบลานเรื่อง “อา นิ ซ็อง กัจ ชา มิ” ชื่อใบลานจารด้วยอักษรขอม ชื่อผู้สร้าง และวันเวลาที่จารเสร็จจารด้วยอักษรไทยภาษาไทย

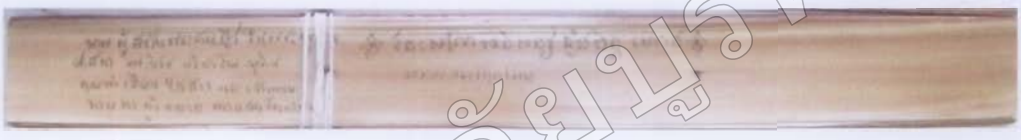

ภาพที่ ๕๓ ตัวอย่างปกใบลานเรื่อง “อา นิ ซ็อง ชลอง แบ็น” ชื่อใบลานจารด้วยอักษรขอม ชื่อผู้สร้างจารด้วยอักษรไทย ภาษาไทย

๔.๑.๒ แผ่นรองปก

แผ่นรองปกคือใบลานแผ่นที่สองรองจากปกนอก พบ ๒ ลักษณะ คือ ใบลานเปล่า ๑-๒ แผ่น และเขียนรายชื่อผู้ที่สร้างคัมภีร์

ภาพที่ ๕๔ แผ่นรองปก

ตามឈ្មោះអ្នកស្ពាជ៍កំពឹ ๑ តក្ខុហោណិត អិឃ្យសនៈគោ ๒ តក្ខុសរយតសិរីបិវត្តោ ๓.មែរៀង ណាអិន្ទ ๔មែ រ៉ៃ តាច្រើន ๕ មែរឿ៉ង់ សេមថង ๖មែកជ តង់ស័ម្ប ๗ មែជ្រៀម ជ្រៃស្ទឹង ๘ មែជ័ណា ត អមកែវ ๙ មេលុន ថងថា๓๓មែសមច្បៃសីជាជាត ทำบุญฉลองเมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

ภาพที่ ๕๕ แผ่นรองปกที่ระบุราชนามผู้สร้างเรื่องเปรียะสเติมหาปัฏฐาน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

๔.๑.๓ ปกหลัง

เป็นแผ่นใบลานเปล่าพบ ๑ แผ่น และ ๒ แผ่นบ้าง

ภาพที่ ๕๖ ปกหลังของคัมภีร์ใบลาน

๔.๑.๔ ขอบคัมภีร์ใบลาน

ในวัฒนธรรมภาคกลางขอบด้านข้างของคัมภีร์ใบลานส่วนหนึ่งได้กลายมาเป็นชื่อคัมภีร์ ส่วนในพื้นที่ศึกษาปรากฏว่าไม่นิยมเรียกชื่อคัมภีร์ใบลานตามแบบปกหรือขอบใบลาน ขอบไม่ปรากฏความหลากหลายเช่นในวัฒนธรรมราชสำนัก ชื่อคัมภีร์ใบลานมักจะเรียกตามชื่อเรื่องนั้น ขอบใบลานที่พบในพื้นที่ คือ

๔.๑.๔.๑ ไม่ปรากฏสีขอบ คัมภีร์ลักษณะดังกล่าวมีทั้งฉบับสมบูรณ์ และไม่สมบูรณ์ ไม่ระบุปีที่สร้าง

๔.๑.๔.๒ ขอบชาดทึบ คือ ขอบสีแดงทั้งแถบ

๔.๑.๔.๓ ล่องชาด คือ ตรงกลางสีแดงขอบทั้งสองด้านสีทอง พบ ๒ แบบ คือ ฉบับเก่า ขอบทองด้านข้างจะมีขนาดยาวกว่าฉบับที่จารขึ้นใหม่ คือ ฉบับเก่าทาชาดประมาณ ๓ นิ้ว ในขณะที่ฉบับใหม่ทาทองแค่หนึ่งนิ้วครึ่ง

๔.๑.๔.๔ ขอบทองทึบ คือ ของด้านข้างทั้งหมดทาด้วยสีทองทั้งแถบ พบในกลุ่มคัมภีร์ใบลานประเภทสั้น

ตัวอย่างขอบคัมภีร์ใบลาน

ภาพที่ ๕๗ ขอบชาดทึบ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๕๘ ขอบล่องชาดฉบับเก่า

ภาพที่ ๕๙ ขอบล่องชาดฉบับใหม่

อย่างไรก็ดีสืบเนื่องจากขนบการจารใบลานในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่นิยมระบุวันจาร จึงไม่ทราบอายุของใบลานทั้งหมดได้ แต่จากการศึกษาพบว่าคัมภีร์ที่ระบุวันจารส่วนใหญ่มักเป็นคัมภีร์ที่จารช่วงหลังปี พ.ศ.๒๕๐๐ ดังนั้นในการศึกษาผู้ศึกษาจึงจัดคัมภีร์ใบลานของพื้นที่ออกเป็น ๒ ยุค โดยพิจารณาจากวันเวลาที่ระบุ และลักษณะสีใบลาน ขอบใบลาน คือ

๑. คัมภีร์ใบลานจารก่อนปี พ.ศ.๒๕๐๐ ลักษณะ คือ ส่วนใหญ่ไม่ระบุวันจาร พบบางฉบับเท่านั้น การจัดกลุ่มใบลานจึงนำลักษณะของคัมภีร์ใบลานที่ระบุวันจารก่อนปี พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นเกณฑ์หลัก และนำคัมภีร์ใบลานที่ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์มาพิจารณาลักษณะร่วม หากสีใบลานเป็นสีดำ ขอบใบลานไม่ปรากฏสี หลุดแหว่ง ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะแตกต่างไปจากคัมภีร์ใบลานที่จารหลังปี พ.ศ.๒๕๐๐ ดังนั้นจะจัดคัมภีร์ใบลานที่มีลักษณะดังกล่าวเป็นคัมภีร์ใบลานที่จารก่อน ปี พ.ศ.๒๕๐๐

๒. คัมภีร์ใบลานหลังปี พ.ศ.๒๕๐๐ ส่วนใหญ่จะระบุวันเวลาที่จารเสร็จ บางส่วนที่ไม่ระบุจะพบลักษณะใบลานที่มีความแตกต่างไปจากคัมภีร์ใบลานที่จารก่อนปี พ.ศ.๒๕๐๐ ทั้งใบลานและขอบใบลานจะเป็นรูปแบบขอบล่องชาดแบบใหม่ ขอบสีทองสั้นและหลุดง่าย เป็นต้น

ตัวอย่างองค์ประกอบใบลาน

ภาพที่ ๖๐ หน้าปกใบลาน (ปั๊บ)

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๖๑ แผ่นรองปกหน้า

ภาพที่ ๖๒ เนื้อหาหน้าแรก

ภาพที่ ๖๓ เนื้อหาตอนจบ

ภาพที่ ๖๔ ใบรองปกหลัง (บ้างพบสองแผ่น)

๔.๒ องค์ประกอบภายใน

องค์ประกอบภายใน หมายถึง รูปแบบขององค์ประกอบภายใน คือ

๔.๒.๑ องค์ประกอบของเนื้อหา มีส่วนประกอบไปด้วย ๓ ส่วนสำคัญ

๔.๒.๑.๑ ส่วนต้นของเนื้อหา คือการเกริ่นนำก่อนเข้าสู่เนื้อเรื่อง โดยทั่วไปพบว่าจะขึ้นต้นด้วยคาถาบาลีสั้น ๆ และตามด้วยเนื้อเรื่องซึ่งเป็นภาษาเขมร คาถาบาลีที่พบ เช่น

๏ នមោតស្ស ๏ នមត្ថុ ๏

๏ នមោតស្ស ๏ តតបញ្ចេតទវោចិតូនិ ពោធ្ឋំ អរិយសច្ចំ តតុ ៗ ๏

๏ នមោតស្ស ๏

๏ នមោតស្ស តតេ តោ អរហោ តោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ។

តតិយំ សោតតា ។

การขึ้นต้นด้วยคาถาบาลี และตามด้วยความภาษาเขมร เช่น เรื่อง **ตุฐฐ์ឆាយ**

๏ฯនមោតស្ស ភគវតោអរហតោសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ฯ ឥតបិសោភគវា ฯ ជាដើម

ព្រះពុទ្ធសកវាជព្រះសាស្ដា សម្ដេចព្រះករុណាធិគុណាបរមេកោធិញ្ញានឆាកាលព្រះអង្គចូលព្រះបរមនិព្វានដៅថ្ងៃអ័ង្គារ

คำอ่าน

๏ฯนโมตัสสะ ภควโต อรโต สัมมาสัมพุทตัสสะ ฯ อิติปิโส ภควา ฯเจียเดิม เปรียะปุด สักเรียจ เปรียะศาสนา สัมดัจ เปรียะกรุณาธิคุณบรมโพธิเญียน เนีย กาล เปรียะออุง โจล เปรียะ บรม นิปเปียน เนิวี๋ ทไง อ็องเกีย

คำแปล

๏ฯนโมตัสสะ ภควโต อรโต สัมมาสัมพุทตัสสะ ฯอิติปิโส ภควา ฯ เริ่มต้น พระพุทธ สักราช พระศาสนา สมเด็จพระมหากรุณาธิคุณ บรมโพธิญาณ ในกาลที่พระองค์ นิพพานในวันอังคาร

เรื่อง “ชลอุงขษัจ” (**ឆ្លង់ខ្សែច**)

ฯនមោតស្ស ฯ๏ព្រះគ័ម្ភនមុនព្រះអង្គស្ដាបព្រះបន្ទូលព្រះមហាខ្សត្រាធិរាជតន្លឹង់តៀប្រកាលដូច្នោះហើយដើម្បីព្រះអង្គមានព្រះពុទ្ធិកាថាឫពិតមហារាជហើយឲ្យអ្នកណាមានចិត្តជ្ឈាសារិច្ឆាមគ័ក្យខ្សែចលើង់ស្ដាង់ជាព្រះចេតិ្យ

คำอ่าน

นโมตัสสะ เปรียะ คอุ เมียน บ็อน เปรียฮ อ็อุง สดับ เปรียฮ บันตูล เปรียฮ มหากษัตราธิเรียจ ดอนเดิง์ ดอยประกาล ดุจะน็อฮ เฮย เตีบ เปรียฮอ็อง เมียน เปรียะปุด กาทา บอปืด มหาเรียจ เหย เนียะนา เมียน เจิด ทลา สาริเทีย โมะ กาย ขษัจ เลิง สอาง เจีย เปรียะเจเดีย

คำแปล

พระผู้มีบุญพระองค์ฟังพระบันทูลพระมหากษัตราธิราชถามโดยประการดังนั้นแล้ว พระองค์จึงมีพระพุทธฎีกาว่าบพิตรมหาราชเอ๋ยใครที่มีจิตสะอาดก็ให้โกยทรายขึ้นมาสร้างพระเจดีย์

๔.๒.๑.๒ ส่วนของเนื้อหา คือ รายละเอียดของเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นภาษาเขมร

๔.๒.๑.๓ ส่วนท้ายของเรื่อง คือ ตอนจบของเนื้อเรื่อง มักจะลงท้ายด้วยคติสอนใจที่ได้จากเรื่องนั้น และต่อท้ายด้วยประโยคบอกจบ และรายละเอียดอื่น ๆ เช่น เรื่อง “ชลอุงขษัจ” (**ឆ្លង់ខ្សែច**) ความตอนจบมีใจความว่า

ព្រះអង្គត្រាយតេស្ដាមហាសសើរផលអនិសង្ឃឡៃអ្នកថង់ថ្នាំឃ្លាសារិច្ឆាយកខ្សែចមកស្ដាង់ជាព្រះចេតិ្យឆ្ល័ង់ខ្សែចនិះក៏ស្រេចចប្បប៉ុបេតៀឲ្យត្រាប្រកាលថ្ងាំអំម្បាលស្មែះ៦៥ហោង់ ฯ

คำอ่าน

เปรียฮ อ็อฺง ตรัฮ เตฮสะนา มหา ซอเซฺร พอฺง อานิซ์อฺง นีย เนียะ พอง เตียง์ ลาย สาริ เทีย ยก ขษัจ มก สอาง เจีย เปรียะ เจเดย ขษัจ นิฮ กอ สรัจ จ์อฺบ บอฺร โบร ดอย เนิวฺ์ ประการ เตียง อำบาล เนะ แอง ฮอง

คำแปล

พระองค์ตรัสเทศนามหาสรรเสริญ และอานิสงส์กับคนผองทั้งหลาย ให้เอาทรายมาสร้างเป็นพระเจดีย์ก็จบบริบูรณ์ด้วยประการทั้งหลายนี้เทอญ

ตัวอย่างคัมภีร์ใบลานที่มีหลายผูกจบ เช่นเรื่อง “เจากันโตดโอง” (**กន្ធតថ្ងឹង**)

...**ជិះកង់ចាំកចុះចាកស្ពាន ។ ឬពិអត្ថាភាពសំម្លែងសេចក្តីអំពីកន្ធតថ្ងឹងខ្សែតម្ងនិះមិញក៏បនឈបស្មែ ទុកន្ងនែះខ្សើនហោង់ ។ ចប ។ ចារចបថ្ងៃប្រហិស ១០ រោងខែបុសឆ្នាំមរះកា ២៥៤៨ លោកម៉ឺមកាំ សែងបុន ខ្ចីឥច័ន្ទីសែងបុន មែប្បៀនសែងបុន តាចសុភ័ន សែងបុន តាយវង់យ សែងបុនព្រំមតា សាង់កំពីខ្សែ ១ ខ្ញុំអ្នកតើន ម័ន) ច័ង់ច័ន្ទ ជាអ្នកចារឱ្យហោង់ ឱ្យបានហ៊ាគ្គ ៤ ផល ៤ និព្វាន ១ ឱ្យបានតូចចិតរ៉ាប្បាថ្នា ហោង់**

คำอ่าน

...จิฮ ก็อง จัก จ์อฺฮ จาก สถาน ฯ บอปีดอาตมาเพียบ สำแดง สัจกเด็ย อำปี กันโตด โอง ขแส เดิม เนะ เมญ กอ บัญชุบ สและ ตุก เนิวฺ์ เนะ ขเสิน ฮองฯ จ์อฺบฯ จารจ์อฺบ ทไง ปรอเฮิฮ ๑๐ โรจ แค บ็อฮ ชนำ ระกา ๒๕๔๘ โลก มอฺม ดำ แสน บุญ เอิวฺ์ จันดี แสนบุญ แม เบียน แสนบุญ เนียง สุพรรณ แสนบุญ เนียย วรจีย แสนบุญ ปรอม คเนีย ซาง กำปี ขแส ๑ ขญม เนียก เดือน(มัน) ทองจันทร์ เจีย เนียก จาร ออย ฮอฺง ออย บาน เมียีค ๔ พอฺล ๔ นิปเปียน ๑ ดูจ เจิด ปรารถนา ฮอฺง

คำแปล

..ขี่กงจักรลงจากสถานบพิตรเอ๋ย อาตมาภาพแสดงความเกี่ยวกับเจ้ากันโตดโองผูกแรกนี้แล้ว ก็ขอหยุดเพียงเท่านี้ก่อนเทอญ จบ จารจบในวันพฤหัสบดี แรม ๑๐ ค่ำ เดือน บ็อฮ ปีระกา ๒๕๔๘ ทิดดำ แสนบุญ พ่อจันดี แสนบุญ แม่เบียน แสนบุญ นางสุพรรณ แสนบุญ นายวรชัย แสนบุญ พร้อมกันสร้างคัมภีร์ผูกแรก ข้าพเจ้านายเดือน(มัน) ทองจันทร์ เป็นผู้จารให้เทอญ ขอให้ได้มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ดั่งใจปรารถนาเทอญ

ตอนจบกันฑ์ที่ ๑๑ ของเรื่อง “เจากันโตดโอง” (**កន្ធតថ្ងឹង**) มีใจความว่า

...**ម្យៀតឬអ្នកឆ្នាំឆ្លាយើញតាកាលនឹង៎ធ្វើហាកថការកាចអាក្រកក្តីល្អីហាក្តីកំឱ្យប្រហាច្នេញើពិចារណាមើលឲ្យអច្ឆរិយនានារឹងចោរតក្រាចោរកន្ធតថ្ងឹងឮជាឆ្គឹកនោះនាកាលព្រះពុទ្ធជាអំម្ចាសហាកចេស្ឋាចេង៎ឃើកអត្តអតិនានចេញមកចេស្ឋាឱ្យជាសង្ឃាបត្យមនុស្សចង៎ឆ្នាំឆ្លាយណោះបរិវារទ័តយឺពាទ្ធត្រាមកឮម៉ឺងសតមកចេស្ឋានិត្តតាឬពារណារឹងចោរកត្រាចោរកន្ធតថ្ងឹងនែះមិញក៏ចបត្តាច្បាបអាចារចារ្យណាវង្ការមកជាខ្មែរក៏ស្រេចបរិប្បុរតែម្លេះ ៦ ច៎ហោង់ ។**

คำอ่าน

ไฮ อ็อฮ เนียะ เตียง ลาย เอย เนีย กาล เนิงฺ์ ทเวอ กิจ การ อากร์อุก กอเดย ลออ กอเดย ก็อม ออย ประมาท เลิย ปีจาระณา เมิล เนิวฺ์ อ็อจ เนิงฺ์ เตียน เรือง เจา ภัตราเจากันโตดโอง เจีย พดัก นอฮ เนีย กาล เปรียะ ปุ่ด เจีย อำมะจัฮ หาก เตสะนา เจญ เบิก อัต อดีต นิเตียน เจญ โม เตสะนา ออย เจีย ซันดับ อ็อฺฮ มุนฮ พอฺง เตียง์ ลาย เชมาะ บริเวียรัต เบย เปียน ตรา โมะ ปี เมือง สติ มก เตสะนา นิติกา เรีย เปียระนา เรืองเจา ภัตรา เจา กันโตด โอง เนะ เมญ ก์ จ็อุบ ตมา จบับ อาจาร จัฮ เลียว กลา มก เจีย ขแม ก็ สรัจ บริโบร แต มแล็ฮ แอง ฮอฺง๚

คำแปล

ท่านทั้งหลายเอ๋ยในเวลาที่จะทำสิ่งใดจะดีหรือจะร้ายก็ดีอย่าได้ประมาทเลยให้จุดเทียนอ่านเรื่องเจ้ากันโตดโอง ในครั้งที่องค์พระพุทธเจ้าทรงเทศนาเกี่ยวกับอดีตออกมาให้ผองมนุษย์ทั้งหลายได้ฟัง แล้วเรื่องเจ้าภัทรกันโตดโองก็จบลงเพียงเท่านี้

จากตัวอย่างเบื้องต้นพบประโยคที่บอกจบที่ปรากฏเป็นขนบนิยมคือ คำว่า **๚ចប់๚** หรือเป็นประโยค เช่น. **ស្រេចចប្បប៉ែបគោឮតូវប្រកាលថ្ងាំអំម្បាលស្លែះ៦ហោង៥៚, ស្រេចបម្បែតែម្លេះ៦៥ ហោង៥៚, ក៏បនឈបស្លែ ទុកតូវនែះខ្សើនហោង៥៚ចប់៚**

นอกจากนี้แล้วยังมีรายละเอียดอื่น ๆ ต่อท้ายประโยคบอกจบ คือ เจตจำนงในการจาร ชื่อผู้จาร ชื่อผู้สร้าง สถานที่จาร วันเวลาในช่วงที่จารเสร็จสิ้น รวมทั้งอัตวิพากษ์เกี่ยวกับลายมือในการจาร ตัวอย่างเช่น

๑. เจตจำนง นอกจากจะพบบนปกแล้วยังพบส่วนท้ายของคัมภีร์ใบลานต่อจากเนื้อหา ซึ่งส่วนใหญ่มักขออานิสงส์สามประการ คือ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ (**ខ្ញុំបាទហ៊ាគ្គ ៤ ផល ៤ និញាន ១ ខ្ញុំបាទតូចចិតរ៉ាប្រាថ្នាហោង៥**)

๒. การระบุชื่อผู้จาร พบการระบุแบบธรรมดา และระบุเป็นสำนวน ตัวอย่างการระบุเป็นสำนวน เช่น.**នែះឥហណ្យតែ្យពិតកឿសុម្បែញ្ញាស្បែចិត្តរ៉ឿឯញ្ញាឈោះខ្ញុនោះណាញ្ញាតចារឈោះគក្ខប្រថ្យ ចន្ទនោគោ**

คำอ่าน

เนะ กือ เลือย ได ปืด สุเม็ย เนียม นึย จินดา รีแอ เนียม ชมอฮ คญ์อม เนะ นา บาน จาร ชม็อฮ ภิกขุ ประวิทย์ จันทร์โนโต

คำแปล

นี้คือลายมือของข้าพเจ้าชื่อว่าภิกษุประวิทย์ จันโนโต

หรือ **នែះឥហណ្យតែ្យពិតសុម្បែញ្ញាស្បែចិត្តរ៉ឿឯញ្ញាឈោះមិនពិរោះល្បើណាឈោះ ខ្ញុករុណាគ**

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

คำอ่าน

เนะ กือ เลือย ได ปืด สุเม็ย เนียม นึย จินดา รีแอ เนียม ชมอฮ มึน ปีร์วฮ เลย นา ชม็อฮ คญ็อม กรุณา กือ

คำแปล

นี้คือลายมือของคนที่นามไม่ไพเราะ ชื่อข้าพเจ้าคือ

๓. สถานที่จาร มักระบุสถานที่ในช่วงที่จารเสร็จ มักปรากฏเป็นบริเวณทุ่ง หนอง คลอง บึง ตัวอย่างเช่น **ចារចបនូវត្រញ្ចាំងតារត្រៅ** อ่านว่า จาร จ็อุบ เนิวิ์ ตระเปียง ตาตราว แปลว่า จารจบที่ตระพัง (หนอง) ตาตราว

๔. วันเวลาจาร คือ เวลาที่จารเสร็จ เดิมมักระบุตามช่วงเวลากิจวัตรของชาวบ้านแต่ละวัน เช่น ช่วงเอาวัวควายเข้าคอก ช่วงตำข้าว เป็นต้น ส่วนวันเดือนปีมักระบุแบบจันทรคติเช่น

ចារចបនូវត្រញ្ចាំងតារត្រៅ ថ្ងៃ.អ. ឆ្នាំរកាព្រហ្មសក្រាជឋាន ២៥០០ ខណរស្បៀលអូកមន្តិតជ្បើតបុតចារទុកគំសាស្នាក្តួចតតំម្តក់

คำอ่าน

จาร จ็อุบ เนิวิ์ ตระเปีย์ง ตาตราว ทไง อ็องเกียร ปรัมแบ็ย โรจ ชนำระกา ปุด สักกะเรียจ บาน ๒๕๐๐ วิเลีย รเสียล เนีย็ก มนทิตย์ เจียบด บาน จาร ตุก ตอฺ ศาสนา

ความแปล

จารจบที่ตระพังตาราว วันอังคาร แรมเก้าค่ำ ปีระกา พุทธศักราชได้ ๒๕๐๐ เวลาบ่ายโมง มนทิตย์ เจียดบุตร จารไว้ต่อพระศาสนา

ส่วนคัมภีร์ใบลานที่จารขึ้นใหม่มักระบุเวลาดูจากนาฬิกา เช่น จารเสร็จเวลาสองทุ่ม หรือจบเวลาบ่ายสามเวลาเลิกเรียน

๕. อัตวิพากษ์เกี่ยวกับลายมือของผู้จาร ปรากฏทั้งภาษาไทยและภาษาเขมร เช่น เรื่อง “ชลอฺง ชเอิง์” (**ឆ្លងឆ្លើង**)พบที่วัดโคกโพน พบข้อความว่า “จบแล้วผมเขียนไม่ดีเลยตัวผมเอ๋ย ผมชื่อสามเณรบุญพอ จารจบ ผมขอ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ รวมเป็น ๙ ทั้งบิดาและมารดาผม และญาติ ๗ สันดาน และรีนาประคุณ” หลังจากนั้นแล้วต่อด้วยประโยคภาษาเขมร และเขียนตอนสุดท้ายต่อจากประโยคภาษาเขมรเป็นภาษาไทยเพิ่มเติมว่า “ผมเขียนจบวันอังคาร พ.ศ.๒๔๘๑”

ตัวอย่างรายละเอียดอื่น ๆ ต่อท้ายประโยคบอกจบ เรื่อง “เจากันโตดโอง”(**កន្លតខ្ទីង**) กัณฑ์แรกความว่า

...**ដិះកេង៎ចាំកចុះចាកស្ថាន។ បូពិអត្ថាភាពសំម្តែង៎សេចក្ឋីអំពីកន្លតខ្ទីង៎ខ្សែតេម្មនិះមិញ ក៏បនឈប ស្តែទុកតូវនែះខ្ញើនហោង៎។ចប។ ចារចបថ្ងៃប្រហើស១០រោង៎ខែបុសឆ្នាំមរកា ២៥៤៨ លោកម៉ូមគាំ សែង៎បុន ខ្ទីវចាន្តី សែង៎បុន មែប្បើង សែង៎បុន នាងសុភ័ន សែង៎បុន នាយរង៎ិយ សេង៎បុន ព្រំមត្តាសាង៎កំពីខ្សែ១ខ្ញុំអូក តើន (ម័ន) ច័ងចន្ទ ជាអូកចារឱ្យហោង៎ ខ្ទីយប្តានម៉ាត្ត៤ឆល ៤ និប្តាន ១ ឱ្យប្តានតូចចិតរ៉ប្តាប្តាហោង៎**

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

คำอ่าน

.... จิฮ ก็อง จัก จ็อฮ จาก สถาน ฯ บอปีดอาตมาเพียบ สำแดง สัจ กเด็ย อำปี กัน โตด โอง ขแส เดิม เนะ เมญ กอ บัญชุบ สและ ตุก เนิว เนะ ขเสิน ฮองฯ จ็อฺบฯ จารจ็อฺบ ทไง ประเฮิฮ ๑๐ โรจ แค บอฮ ชนำ ระกา ๒๕๔๘ โลก มอม ดำ แสน บุญ เอิว์ จันดี แสนบุญ แม เบียน แสนบุญ เนียง สุพรรณ แสนบุญ เนียย วรจีย แสนบุญ ปรอม คเนีย สาง กำปี ขแส ๑ ขญม เนียะ เดือน (มัน)ทอง จันทร์ เจีย เนียะ จาร ออย ฮอฺง ออย บาน เมียค ๔ พอฺล ๔ นิปเปียน ๑ ดูจ เจิด ปราดทะนา ฮอง

คำแปล

...ขี่กงจักรลงจากสถาน บพิตร เอ๋ย อาตมาภาพแสดงความเกี่ยวกับเจ้ากันโตดโองผูกแรกนี้แล้ว ก็ขอหยุดเพียงเท่านี้ก่อนเทอญ จบ จารจบในวันพฤหัสบดี แรม ๑๐ ค่ำ แค (เดือน) บ็อฮ ปีระกา ๒๕๔๘ ทิดดำ แสนบุญ พ่อจันดีแสนบุญ แม่เบียน แสนบุญ นางสุพรรณ แสนบุญ นายวรชัย แสนบุญ พร้อมกันสร้างคัมภีร์ผูกแรก ข้าพเจ้านายเดือน (มัน) ทองจันทร์ เป็นผู้จารให้เทอญ ขอให้ได้มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ดั่งใจปรารถนาเทอญ

๔.๒.๒ ตัวอักษร

คัมภีร์ใบลานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรนิยมบันทึกคัมภีร์ใบลานด้วยอักษรขอม ประเภทขอมบรรจงบ้างเรียกว่าอักษรขอมหวัด อักษรดังกล่าวนี้มีพัฒนามาจากอักษรอินเดียฝ่ายใต้ หรืออักษรคฤนถ์ แพร่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ โดยเข้ามาพร้อมกับการเผยแผ่ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ มีการใช้อักษรรูปแบบใหม่เรียกว่าอักษรหลังปัลลวะ ซึ่งพัฒนารูปแบบมาจากอักษรปัลลวะ แต่ยังคงใช้อักษรปัลลวะร่วมด้วยสมัยนั้น ต่อมาสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนารูปอักษรหลังปัลลวะอีกครั้งเรียกว่า “ อักษรขอม” ซึ่งมีพัฒนาการโดยต่อเนื่องจนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบัน

๔.๒.๒.๑ ตัวอักษรขอมปัจจุบัน

ตัวอักษรขอมปัจจุบันแบ่งตามลักษณะการเขียนได้ ๒ แบบ คือ ตัวมูลหรืออักษรขอมบรรจง ซึ่งนิยมใช้เขียนหัวข้อสำคัญ ๆ เช่น พาดหัวข่าว หรือชื่อร้านค้าทั่วไป และตัวอักษรเชรียง นิยมใช้เขียนเรื่องทั่วไป

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

๔.๒.๒.๑.๑ พยัญชนะ มี ๓๓ ตัว ซึ่งแบ่งเป็น ๒ แบบ คือ

๔.๒.๒.๑.๑.๑ พยัญชนะตัวมูล

ក	ខ	គ	ឃ	ង
ច	ឆ	ជ	ឈ	ញ
ដ	ឋ	ឌ	ឍ	ណ
ត	ថ	ទ	ធ	ន
ប	ផ	ព	ភ	ម
យ	រ	ល	វ	ស
ហ	ឡ	អ		

๔.๒.๒.๑.๑.๒ พยัญชนะตัวเชรียง

ក្	ខ្	គ្	ឃ្	ង្
ច្	ឆ្	ជ្	ឈ្	ញ្
ដ្	ឋ្	ឌ្	ឍ្	ណ្
ត្	ថ្	ទ្	ធ្	ន្
ប្	ផ្	ព្	ភ្	ម្
យ្	រ្	ល្	វ្	ស្
ហ្	ឡ្	អ្		

ข้อสังเกตเกี่ยวกับอักษรมูลและเชรียง คือ มีรูปตัวอักษรที่แตกต่างกัน ๖ ตัวคือ

ตัวมูล	ង	ជ	ដ	ទ	ន	វ
ตัวเชรียง	ង	ជ	ដ	ទ	ន	វ
เทียบอักษรไทย	ง	ช	ฏ	ท	น	ว

๔.๒.๒.๑.๒ สระ แบ่ง ๒ ประเภท คือ

๔.๒.๒.๑.๒.๑ สระลอย คือ สระที่สามารถใช้ได้โดด ๆ มีเสียงและความหมายในตัวเอง และสามารถนำไปสร้างคำโดยนำไปใช้ประสมกับพยัญชนะในการสร้างคำและความหมายใหม่

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ลำดับที่	รูปสระ	เทียบอักษรไทย
๑.	◌	อ
๒.	◌า	-า
๓.	◌ิ	◌ิ
๔.	◌ี	◌ี
๕.	◌ึ	◌ึ
๖.	◌ื	◌ื
๗.	◌ุ	◌ุ
๘.	◌ู	◌ู
๙.	เ◌	เ-
๑๐.	◌ฤ	ฤ
๑๑.	◌ฤๅ	ฤๅ
๑๒.	◌ฦ	ฦ
๑๓.	◌ฦๅ	ฦๅ

๔.๒.๒.๑.๒.๒ สระจม คือ สระที่จำเป็นต้องใช้รูปพยัญชนะมาประกอบจึงจะได้เสียงและความหมายที่สมบูรณ์

ลำดับที่	รูปสระ	เทียบอักษรไทย
๑.	◌ะ	-ะ
๒.	◌า	-า
๓.	◌ิ	◌ิ
๔.	◌ี	◌ี
๕.	◌ึ	◌ึ
๖.	◌ื	◌ื
๗.	◌ุ	◌ุ
๘.	◌ู	◌ู
๙.	◌ว	-ว
๑๐.	เ◌ะ	เ-ะ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ลำดับที่	ตัวอักษรที่พบ	เทียบตัวพยัญชนะ	ตัวอย่างคำ
๒๘.	ល	ล	លុះលក លើក
๒๙.	ឝ	ว	ឝស្សាថោ, ឝេណា
๓๐.	ស	ส	ស្វាង ស្រាង ស្រេច
๓๑.	ហ	ห	ហៅ ហើយ ហ៊ាន
๓๒.	អ	อ	អាច អំពី អង្គ

ข้อสังเกตในการใช้รูปพยัญชนะในเอกสารใบลาน คือตัวอักษรมูลที่พบใบลานที่แตกต่างจากอักษรมูลของอักษรขอมปัจจุบัน คือ

มูลปัจจุบัน	มูลในใบลาน	เทียบอักษรในภาษาไทย
ឝ	พบทั้ง ឝ และ វ	ว
ឯ	ឲ	น

๔.๒.๒.๒.๒ สระที่พบในเอกสารใบลาน

๔.๒.๒.๒.๒.๑ สระลอย ตัวอย่างคำที่ปรากฏรูปสระลอยประสม เช่น

ลำดับที่	สระที่พบ	เทียบสระในภาษาไทย	ตัวอย่างที่พบ
๑.	អ	อ	អគសេក
๒.	អា	-า	អាចារ្យ អាច
๓.	ឥ	◌ิ	ឥសិ ព្រះឥន្ទ
๔.	ឦ	◌ี	-
๕.	ឧ	◌ุ	ឧត្តម
๖.	ឩ	◌ู	ឩរុពុក
๗.	ឯ	เ-	ឯរ៉ាវ៉ណ
๘.	ឱ	โอ	ឱឡាសកឱឡា
๙.	ឲ	ไอ	ឲត្ត័
๑๐.	ឫ	ฤ	-
๑๑.	ឬ	ฤๅ	ឬ ឬអី
๑๒.	ឭ	ฦ	-

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ลำดับที่	สระที่พบ	เทียบสระในภาษาไทย	ตัวอย่างที่พบ
๑๓.	ឬ	ฤๅ	ឬតេថា

๔.๒.๒.๒.๒.๒ สระจม ตัวอย่างที่พบ เช่น

ลำดับที่	ตัวอักษรที่พบ	เทียบสระในภาษาไทย	ตัวอย่างคำ
๑.	-ៈ	-ะ	ព្រះ
๒.	-ា	-า	ឋានឆាកាល ឋាន
๓.	-ិ	-ิ	និងឥញ្ច
๔.	-ី	-ี	ប្បីឆ្យ
๕.	-ឹ	-ึ	ឥតឆឹកឆឹង
๖.	-ឺ	-ึ	ឥ
๗.	-ុ	-ุ	ទុកសុខបុន
๘.	-ូ	-ู	ទូលរូបបូរាន
๙.	-ួ	-ัว	សួរឃ្យមួយ
๑๐.	-ែ	เ-ะ	នេះ
๑๑.	-ែ	เ-	ស្តេច ចេញ
๑๒.	-ែ	แ-ะ	នែះ
๑๓.	-ែ	แ	ហែតុ នែះ តែល
๑๔.	-ៃ	-ัย	ឃៃញ
๑๕.	-ៀ	-ีย	ឆ្លៀត
๑๖.	-ឿ	-ือ	ត្រឿង មឿង ធឿរ
๑๗.	-ោ	โ-า	ហោងឆោងក្រៅ
๑๘.	-ោះ	โ-าะ	ព្រោះ ឆ្ពោះ
๑๙.	-ាំ	-ำ	ចាំនាំឆ្ពាំ
๒๐.	-ាំ	ไ-	នៃ្ស
๒๑	-ំ	-ำ	ម្ចុះញុំអំពីរ
๒๒.	-ុំ	-ุ	កុំម្បី ជុំ

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ลำดับที่	ตัวอักษรที่พบ	เทียบสระในภาษาไทย	ตัวอย่างคำ
๒๓.	◌ុះ	◌ะ	ឆុះ ចុះ ឈុះ

ข้อสังเกตในการใช้สระจมในเอกสารใบลาน คือ เสียงเอือ ในรูปภาษาเขมรกลางปัจจุบันใช้รูปสระ เ◌ឿ ส่วนที่พบในเอกสารใบลานส่วนใหญ่ ใช้รูป เ◌ើ

๔.๒.๓ อักขรวิธี

การประกอบอักษรขึ้นเป็นพยางค์หรือคำ ประกอบขึ้นจากพยัญชนะต้นเดี่ยว หรือควบกล้ำเข้ากับสระ อาจจะมีพยัญชนะตัวสะกดหรือไม่ก็ได้ อย่างไรก็ดีในเบื้องต้นอักขรวิธีส่วนใหญ่ที่พบในเอกสารใบลานสัมพันธ์กับอักขรวิธีในภาษาเขมรปัจจุบัน แต่ว่ามีอักขรวิธีบางอย่างที่แตกต่างไป ซึ่งจัดเป็นลักษณะเฉพาะที่พบในเอกสารใบลาน ตัวอย่าง เช่น

๑ อักขรวิธีในเอกสารใบลานจะมีพยัญชนะควบท้ายพยางค์โดยจะปรากฏเป็นรูปตัวเชิง เช่น

ឆ្ន เขมรกลางใช้ ឆន

ឃ្ម เขมรกลางใช้ ឃម

๒.พยัญชนะตัวสะกดใช้ตัวเชิงเช่น

ឡ្ង เขมรกลางใช้ ឡាង

គ្រ เขมรกลางใช้ គោយ

ម្ល เขมรกลางใช้ មួយ

ថ្ង เขมรกลางใช้ ថ្ងាយ

๓.คำศัพท์บางคำมี ហ เป็นพยัญชนะต่อท้าย เช่น

កែហ เขมรกลางใช้ កែ

ខែហ เขมรกลางใช้ ខែ

ឈើហ เขมรกลางใช้ ឈើ

គេហ เขมรกลางใช้ គេ เป็นต้น

ตัวอย่างอักขรวิธีในเอกสารใบลานเบื้องต้นมีลักษณะสัมพันธ์กับอักขรวิธีที่พบในเอกสารใบลานในเขตวัฒนธรรมขอมในประเทศไทยอื่น ๆ อย่างไรก็ดีจากการศึกษาพบว่าภาษาเขมรที่จารในคัมภีร์ใบลานนั้นมีคำศัพท์ที่เขียนผิดเพี้ยนไปจากรูปเดิม เบื้องต้นสันนิษฐานว่าเป็นการเขียนผิดเนื่องจากความไม่ชำนาญ ไม่มีการการเรียนอย่างเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ช่างจารที่จาร

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ส่วนใหญ่มักใช้ความรู้เดิมที่เคยเรียนมา บางคำที่จำผิดเพี้ยนก็จารผิดเพี้ยนและใช้เป็นต้นฉบับต่อกันมา ตัวอย่างคำที่พบหลายรูป เช่น

๑. ចិត្រ ចិត ចិតរ៍,

๒.ឆ្ន័ច ឆ្នច

๓.ខែ ខែហ

๔.លើ លើហ

๕.ជ្រាម ជ្រាំម

๖.ស្តាំម ស្តាម

๗.ស្រណ៉ាញ ស្រាញ

๘.បូតិតបតិត្រ เป็นต้น

อย่างไรก็ดีจากลักษณะตัวอักษร อักขรวิธี ของเอกสารใบลานในพื้นที่ศึกษาเบื้องต้นสามารถจัดให้เป็นตัวอักษรที่มีพัฒนาการอยู่ในยุคคาบเกี่ยวกับขอมหลังพระนครและปัจจุบันได้ กล่าวคือ เมื่อพิจารณารูปสัณฐานตัวอักษรในเอกสารใบลานกับตัวอักษรสมัยหลังพระนครจะพบว่ามีรูปสัณฐานที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้แล้วยังพบว่าคำศัพท์บางคำในเอกสารใบลานใช้รูปเดียวกันกับคำที่พบในศิลาจารึกหลังเมืองพระนคร คือ คำว่า នែះ, នេះ ซึ่งปรากฏว่าสองคำดังกล่าวนี้เขมรปัจจุบันใช้ រនេះ, នេះ กล่าวคือ คำว่า នែះ (Radaeh Po.A.1701 A'D.IMA,I.50 (Radaeh ปรากฏคำนี้ในสมัยหลังพระนคร ปรากฏในจารึกชื่อ IMA.38 ในบรรทัดที่ ๕๐ จารึกหลักนี้จารขึ้นในปี พ.ศ. ๒๒๔๔ มีความหมายว่า "รแทะ"หรือ"รถ"คำว่า នែះ(Neah Po.A.1639 A'D.IMA2,I.13 (Neah ปรากฏคำนี้ในสมัยหลังพระนคร ปรากฏในจารึกชื่อ IMA.2 ในบรรที่ ๑๓ จารึกหลักนี้จารขึ้นในปี พ.ศ.๒๑๘๒มีความหมายว่า นี้, นี่) (วรรณวิทย์ เหลืองประภัสร์, ๒๕๔๗,หน้า ๒๗)

๔.๒.๔ เครื่องหมาย

เครื่องหมายคือสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้กำกับในเอกสารใบลาน แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม

๔.๒.๔.๑ เครื่องหมายวรรคตอนที่มีชื่อเรียกโดยทั่วไป

๔.๒.๔.๑.๑ ฯ ชื่อภาษาเขมร คือ **ខណ្ឌ** (ขณฺฑ) **ខណ្ឌសញ្ញា** (ขณฺฑสญฺญา)ใช้คั่นข้อความเมื่อจบประโยค วิธีการใช้ในคัมภีร์ใบลาน คือ ใช้ประกอบหน้าและหลังชื่อคัมภีร์ เช่น

ฯនែះគម្ហសត្រាឆ្នច់ខ្សែចហោច់ฯ

ฯនែះសត្រាព្រះមហាឱ្យបត់តហោច់ฯ

การใช้คั่นระหว่างคาถาสั้นในเนื้อหา เช่น

ฯសិទ្ធសច្ចំฯ

ฯឃ្យតម្ចំฯ

ฯសច្ចំฯ

។សត្វា។

។បុគ្គលោ។

การใช้คั่นความจบเพื่อขึ้นประเด็นใหม่ เช่น **តិច្ចាឥច្ចឈប់ស្លេះឆុតបន្លែះខ្សឹន។ ឥណ្ឌខ្មែរនិងស្រស្យ**

๔.๒.๔.๑.๒ ។ ชื่อภาษาเขมร คือ **ខណ្ឌចប់** (ขณฺฑจบ่) ใช้คั่นข้อความเมื่อจบ วิธีใช้ในใบลานมีลักษณะเช่นเดียวกับ **ខណ្ឌ** (ขณฺฑ) คือใช้คั่นหน้าหลังชื่อคัมภีร์ใบลาน ซึ่งอาจใช้ในตำแหน่งหน้าและหลังชื่อคัมภีร์ใบลาน

។នែះឥសាសត្រាឆ្លងខ្សែចហោង៉ ។

។នែះសត្រាព្រះមហាឱ្យបង់កហោង៉ ។

ภาพที่ ๖๕ เครื่องหมาย **ខណ្ឌចប់** (ขณฺฑจบ่) ใช้ในตำแหน่งก่อน - หลัง ชื่อคัมภีร์ใบลาน และสถานที่ที่สร้างถวาย

นอกจากนี้ยังพบในบริบทของเนื้อหา คือ ใช้คั่นคาถาในเนื้อหา หรือช่วงจบความหรือประโยคของความในเนื้อหา เช่น

។ នមោតស្សបនមត្តុ។នោកាល

។នមោតស្សបនមត្តុ។កតមញ្ចេកត្តុវេឆុកូនិពេច្ចំ អរិយសច្ចំ កត្តុវេ។

๔.๒.๔.๑.๓ ๐เครื่องหมาย **កុក្កុដនេត្រ** (กุกฺกุฏเนตฺร) **ក្អែកមាន់** (แกฺนกมาน่) ใช้ขึ้นต้นข้อความขนาดยาว หรือใช้ปนกับเครื่องหมายอื่นเป็นชุดเครื่องหมาย ตัวอย่างการใช้ เช่น

๐។នមោតស្សភគវតោ។

។នមោតស្សភគវតោ។๐

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๖๖ เครื่องหมาย **ក្ដែកមាន់** (แกฺนกมาน่) ซึ่งจารเป็นชุดเครื่องหมาย นอกจากมีเครื่องหมายแกฺนกมาน่ แล้วยังมีเครื่องหมายขณฺฑจบ่ประกอบด้วย

๔.๒.๔.๑.๔ ๓~ชื่อภาษาเขมร คือ **ខណ្ឌបរិយោសាន** (ขณฺฑบริโยสาน) หรือ **គោមូត្រ** (โคมูตฺร)ใช้เป็นสัญลักษณ์บนหน้าปกใบลาน

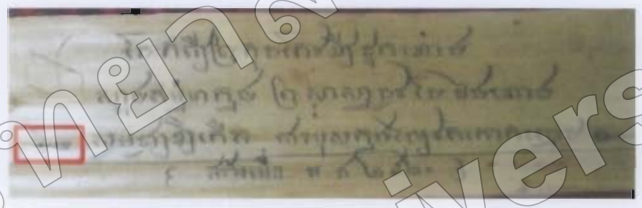

ภาพที่ ๖๗ เครื่องหมาย **ខណ្ឌបរិយោសាន** (ขณฺฑบริโยสาน)ใช้ในตำแหน่งที่ระบุชื่อวัดที่สร้างถวาย

๔.๒.๔.๒ สัญลักษณ์อื่น ๆ

๔.๒.๔.๒.๑ * คือ เครื่องหมายดอกจัน มักใช้นำหน้าและท้ายชื่อเรื่อง บ้างใช้คั่นตอนจบประโยคหรือข้อความ การใช้มีลักษณะเช่นเดียวกับเครื่องหมาย **ខណ្ឌ**(ขณฺฑ) **ខណ្ឌសញ្ញា** (ขณฺฑสญฺญา) และ **ខណ្ឌចប់** (ขณฺฑจบ่) ตัวอย่างการใช้ในใบลาน เช่น

·នេះសត្រាមាលៃសែនឆ្នូវនេះ៦ជំពោជ·

·នេះកំព្បីទំបរិធេយ្យគណ្ឋាធិ៧នេះ៦ជំពោជ·

·នេះកំព្បីមហាជាតកំណ្ឋាទ្ធី៧មហាពន្ធនេះ៦ជំពោជ·

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๖๘ เครื่องหมายดอกจัน ใช้ก่อน – หลังชื่อคัมภีร์ใบลานเรื่อง “**នេះកំព្បីមហាជាតកត័ណ្ឌឆ្ពីរ៧មហាពន្ធនេះ៦៥ហោង**”

๔.๒.๔.๒.๒.เครื่องหมาย + และ xเครื่องหมายบวก หรือเครื่องหมายคูณเป็นเครื่องหมายเพื่อใช้บอกตำแหน่งที่เขียนตกบางครั้งใช้เครื่องหมายบวก บางครั้งใช้เครื่องหมายคูณ ตัวอย่างเช่น

អ្នកព្រះ+ព្រមឥត្ត

ហើយxគ័ណ្ឌមxៗប័តរ៍

๔.๒.๔.๒.๓ * เครื่องหมายดอกไม้ ส่วนใหญ่จะปรากฏบริเวณหน้าปกใช้ก่อนและหลังชื่อใบลาน และพบในส่วนของเนื้อหาโดยเฉพาะหน้าประโยคแรกของเนื้อหา ดอกไม้ที่พบนั้นมีรูปร่างแตกต่างกันไปหลายแบบ ตัวอย่างการใช้เช่น

*** នេះកំព្បីអរិយបុគ្គលត័ណ្ឌឆ្ពីរនេះហោង***

នេះកំព្បីព្រះអភិថ្មីក្រៃត្រង់ខ្សែ១ នេះហោង

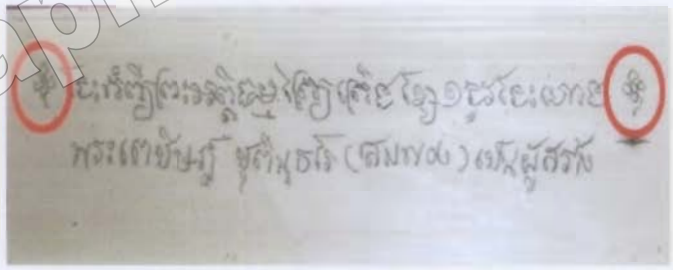

ภาพที่ ๖๙ เครื่องหมายดอกไม้ ใช้เป็นสัญลักษณ์ ก่อน- หลัง ชื่อคัมภีร์ใบลานเรื่อง**នេះកំព្បីព្រះអភិថ្មីក្រៃត្រង់ខ្សែ១ឆ្កូនេះហោង**

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๗๐ เครื่องหมายดอกไม้ ใช้เป็นสัญลักษณ์ในหน้าของเนื้อหา ในตำแหน่งแรกก่อนจะขึ้นเนื้อความ

ภาพที่ ๗๑ เครื่องหมายดอกไม้ ใช้เป็นสัญลักษณ์ในหน้าของเนื้อหา ในตำแหน่งแรกก่อนจะขึ้นเนื้อความ

๔.๒.๔.๒.๔ ๐๐๐ เครื่องหมายจุดกลม ปรากฏหน้าและหลังชื่อคัมภีร์ใบลาน เช่นเดียวกับรูปดอกไม้

๐๐๐ ន្លះកំព្បីអរិយបុគ្គលកន្លះឆ្នើឆ្លូវន្លះហោង ๐๐๐

๐๐๐ ន្លះកំព្បីព្រះអដ្ឋិថ្មីត្រៃត្រង់ខ្សែ១ឆ្លូវន្លះហោង ๐๐๐

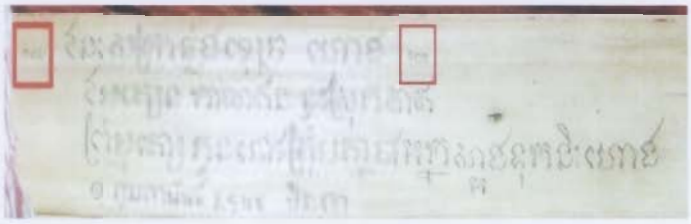

ภาพที่ ๗๒ เครื่องหมายจุดกลมใช้เป็นสัญลักษณ์ ก่อน- หลัง ชื่อคัมภีร์ใบลานเรื่อง “ន្លះសាសន្រាឆ្លងខ្សែហោង”

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

อย่างไรก็ดีการใช้เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ในคัมภีร์ใบลานนั้นพบทั้งแบบการใช้แบบเดี่ยวและบ้างใช้เครื่องหมายต่างประเภทปะปนกัน ซึ่งอาจเรียกได้ว่าชุดเครื่องหมาย ตัวอย่างการใช้มักปรากฏในปกคัมภีร์ใบลาน ตัวอย่าง เช่น

๗ នែះសហស្សត្រាឆ្នង់ខ្សែចហោង់។

ooo នែះសហស្សត្រាឆ្នង់ខ្សែចហោង់

๗នែះសត្រាមាលៃហ្នឹងកាន្តចោតហោង់

នែះកំណ្យែព្រះចន្លៃចោតឆ្ងៃហោង់។๑๐๗๑๐๗

ภาพที่ ๗๓ ชุดเครื่องเหลายประเภทปนใช้เป็นสัญลักษณ์ก่อน - หลัง ชื่อคัมภีร์ใบลานเรื่อง "នែះសត្រាព្រះចន្ទកុមារខ្សែ ๖ ហោង់"

๔.๒.๕ การเขียนเลขหน้า

เลขหน้าหมายถึงสัญลักษณ์ที่ใช้เขียนกำกับใบลานเพื่อเรียงลำดับก่อนหลังของเนื้อเรื่อง สัญลักษณ์ที่พบ คือ ตัวเลขเหมือนตัวเลขไทย และตัวอักษรขอม บ้างมีการใช้ทั้งสองแบบปะปนกัน วิธีการเขียนเริ่มกำกับสัญลักษณ์ตั้งแต่ส่วนของเนื้อหาแผ่นแรกจนถึงแผ่นสุดท้าย โดยตำแหน่งที่เขียนสัญลักษณ์นั้นจะเขียนด้านหลังของหน้าลาน

๔.๒.๕.๑ สัญลักษณ์เลขหน้าเขียนตัวเลขแบบไทย คือ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ เขียนในตำแหน่งขอบด้านซ้ายของใบลาน พบตั้งแต่ ๑ จุด ถึง ๘ จุด ตัวอย่าง เช่น

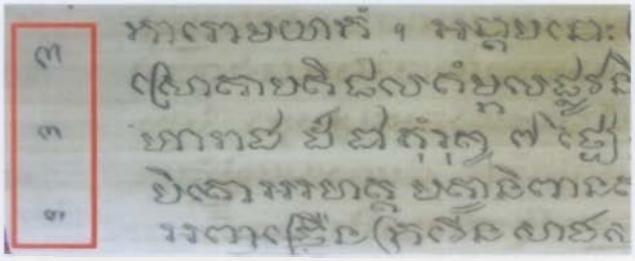

ภาพที่ ๗๔ ใช้ตัวเลขแบบไทย ๓ ตัวเรียงกัน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

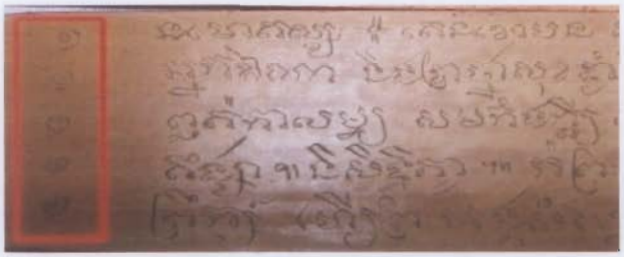

ภาพที่ ๗๕ ใช้ตัวเลขแบบไทย ๕ ตัวเรียงกัน

๔.๒.๕.๒ สัญลักษณ์ตัวอักษรขอม โดยเริ่มตั้งแต่พยัญชนะตัวแรกประสมกับสระตามลำดับ เมื่อพยัญชนะตัวแรกผสมสระจนครบทุกตัวแล้วแต่ใบลานในผูกนั้นยังไม่หมดก็เริ่มพยัญชนะตัวที่ ๒ ประสมกับสระตามลำดับ ตัวอย่าง เช่น

ក ក ក ក ក
ក ក ក ក ក
ក ក ក ក ក
ក ក ក
ខ ខ ខ ខ ខ
ខ ខ ខ ខ ខ เป็นต้น

ตัวอย่างที่พบ เช่น

ภาพที่ ๗๖ เลขหน้าที่ใช้รูปพยัญชนะอักษรขอม ๔ ตัว เรียงกัน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๗๗ เลขหน้าที่ใช้พยัญชนะขอม

ภาพที่ ๗๘ ใช้พยัญชนะผสมกับสระ

กรณีที่คัมภีร์เรื่องนั้นมีหลายผูกจบ เมื่อเขียนเลขหน้าผูกแรกครบแล้ว ผูกต่อไปจะเริ่มพยัญชนะตัวแรกใหม่โดยไม่ใช้ลำดับต่อเนื่องจากผูกก่อน

นอกจากสัญลักษณ์แบบทั้งสองแบบดังกล่าวแล้ว ยังพบแบบอื่นปะปนบ้างเล็กน้อย คือ ใช้ทั้งตัวอักษร สระลอย และตัวเลขแบบไทย ผสมกันอยู่ในผูกเดียวกันและหน้าลานเดียวกัน เช่น

ภาพที่ ๗๙ ใช้สระลอยกับตัวเลขแบบไทยผสมกัน

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University

ภาพที่ ๘๐ ใช้สระลอยกับตัวเลขแบบไทยผสมกัน

๔.๒.๖ วิธีการแก้คำผิด

๔.๒.๖.๑ กรณีเขียนผิด จะนิยมขีดฆ่าแล้วเขียนต่อด้านหลัง เช่น

กฎฐีหชิกឱ្យឈែងសច្ចៃកូច
សំណាបតូស័ត ជីឥតស័ត

หรือขีดฆ่า แล้วเขียนด้านล่าง เช่น **ហូសហេ្មតកែ** และกรณีเขียนซ้ำ มักจะขีดฆ่า เช่น **ការមកអំពីរមឺងភ្នំផ្នែកមកឈែងតូកែ ~~ឈែងតូកែ~~ មឺងភ្នំផ្នែក**

๔.๒.๖.๒ กรณีเขียนตก จะใช้เครื่องหมายกากบาทเขียนเป็นสัญลักษณ์กำกับในบริเวณที่ตกหล่น และอาจเขียนด้านบนหรือล่างเครื่องหมายกากบาทก็ได้

អ្នកព្រះ[ប្រាំ]កក្ត
ហើយ[ក៏]សូម[ៗ]ប៉ុន

มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University